

Pennfåktaren

Socialt arbete
och opinionsbildning

Jörgen Lundälv

MEYERS

Jörgen Lundälv är författare till följande böcker:

”Det finns dom som har det värre”, 1995.

Förmåga till välfärd. Trafikskadades upplevelser och liv – ett drama om bemästring, 1998.

Talesmannen. Mediapraktika för hjälpare, 2000.

Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer. 2:a rev, och utökade upplagan, 2001.

Gatans politik. Göteborgsdemonstrationerna juni 2001. Ur mediernas, polisernas och demonstranternas perspektiv, 2002.

Bioterrorism och media - en guide om säkerhet och beredskap, 2004.

Mediehandbok för socialarbetare, 2006.

Säker uttryckning. Krasch och prevention vid uttryckningskörning, 2006.

Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, 2004.

Harmoni och säkra möten, 2007.

Trafikmedicin för socialtjänsten - om SoL och LSS, 2008.

Stöd efter krasch, 2009.

Uttryckningsföreläsningen, 2011.

Akut krisstöd & kommunikation, 2012.

Denna bok är framtagen med ekonomiskt stöd från Centralförbundet för Socialt Arbete (CSA), Stockholm.

Kopieringsförbud

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk, är förbjuden. Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare.

MEYERS

Hemsida: <http://www.meyers.se>. E-post: info@meyers.se

© Författaren och Meyer Information & Förlag AB, Gävle 2013

Form och produktion: förlaget

Omslagsfoto: Per-Olof Larsson. Bergsbilder.

Porträttfoto: Jörgen Lundälv. Fotograf Göran Olofsson

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad 2013

ISBN: 978-91-7111-148-7

Pennfåktaren har en avgörande roll i samhällsdebatten. De sociala frågorna och problemen i samhället blir sällan kommenterade och belysta av socialarbetare. Socialarbetare och andra professioner som möter människors utsatthet i sin yrkesvardag har därför unika möjligheter bli goda pennfåktare för att utveckla socialt arbete och skydd för utsatta människor och närstående. I boken diskuteras pennfåktarens roll och möjligheter. Socialarbetarnas möjligheter att leda opinionsbildning och vikten av att kommentera sociala problem lyfts fram tillsammans med viktiga diskussionsfrågor.

Boken vänder sig till studerande vid socionomutbildningarna samt till yrkesverksamma socionomer och kan även läsas av andra professionsgrupper som verkar inom det sociala arbetets fält.

Jörgen Lundälv är docent i socialt arbete vid Göteborgs universitet och docent i trafikmedicin vid Umeå universitet. Han är även journalist och författare som tidigare har skrivit flera böcker om kriser och stöd.

Innehåll

Förord	7
Till läsaren	10
Förkortningar	12
Del I - Verklighet	
En början	14
Uppstarten	20
Tyngdpunkter och inriktningar	22
Tankesätt och ton	30
Kampen om utrymmet	33
Del II - Filosofi	
Kampen om erkännande	37
Medielogiken och systemet	45
Del III - Handling	
Handlingsstrategier	47
Etik och medieetik	49
Ansvar	53
Att ta sig ton	56
Socialt arbete och opinionsbildningen	59

Möjligheter och gränser	62
Liten ordlista	67
Viktiga lagar och etiska regelsamlingar	73
Diskussionsfrågor	74
Viktiga webbadresser	76
Efterord	80
Litteratur	82
Egna anteckningar	96

”
Under hela samtalet kokade det vällustigt av handlingskraft i mig, när jag tänkte på, hur det fanns stora samhällsgrupper i min hemtrakt som behövde få göra sin röst hörd. Det var som något i hela kupén förändrats sedan mannen med stråhatten väl slagit ett hål i luften med klagomålen över sina utståndna oförrätter. Kritiken mot bolaget hade kommit som en frisk luftström genom en ventil. Också de andra passagerarna började böja sig fram och tala halvhögt med varann. De vände visserligen handen avig för munnen, när de talade. Men det var en reservation, som hörde provinsen till. Det skulle betyda att det de yttrade inte var avsett att höras av andra. De talade i alla fall. De hade behövt den långa tiden under resan till att vänja sig vid att sitta i samma kupé, där det kunde finnas både vän och fiende. Men nu hade de vant sig.”

(s.35 i Lo Johansson,I, 1956, *Journalisten. Självbiografisk berättelse*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag).

Förord

Kommunikation och information är något som alla använder sig av varje dag. Såväl på arbetet, på fritiden eller i familjelivet så använder vi oss utav språk och olika uttrycksformer när vi önskar förmedla en tanke till en medmänniska. Den här boken handlar om pennfåktaren. Någon kanske tycker att detta är självklara ting som egentligen inte närmare borde förklaras eller diskuteras. Under flera år har jag tänkt på varför många socialarbetare, sjuksköterskor, läkare och andra yrkesprofessioner har så svårt att uttrycka sitt budskap och sina åsikter i samhället i det så kallade mediesystemet. Med mediesystem menar jag alla de kanaler som finns via de traditionella medierna (press, radio och tv) men även genom de sociala medierna som utvecklats i vårt moderna informationssamhälle (bloggar, twitter och hemsidor).

Det är inte skrivet i sten. Allt är möjligt att förändra och påverka om man vill. Det är istället en fråga om hur en person kan repa till sig mod och ta sig ton i samhällsdebatten. Som titeln anger till boken måste en pennfåktare i samhället bedriva en kamp om utrymmet. Pennfåktaren måste också kunna klara av att gå i ”närkamp” med sin egen text och sitt kritiska budskap. Utrymmet måste därför övertas av en person som genom en medveten handling kämpar på sitt eget sätt att nå framgång med att få ett ord sagt i samhällsdebatten. Att ta sig ton handlar om att erövra mark också som egen person. Precis som när en person kommer in i ett rum och tar plats i ett socialt sammanhang, handlar opinionsarbete om att ta ett utrymme. Den som inte kan ta plats och ett utrymme har inte förlorat för evigt men i nuet en möjlighet att torgföra sin åsikt. Den sammanlagda kraften som kan sägas finnas inom hela socionomkåren, psykologkåren, läkarkåren och sjuksköterskekåren och så vidare skulle kunna leda till att vi skulle kunna få veta hur det är ställt med frågor inom socialt arbete, omsorg och medicinsk omvårdnad.

Jag har under åren mött många personer som berättat om sin egen osäkerhet och till och med rädsla för att möta journalister i sitt arbete. Det är inte ovanligt att man hänvisar till sin chef eller

till att det finns en medie- och informationspolicy på arbetsplatsen som gör att man själv inte behöver ta ställning till om man vill möta en journalist och berätta en nyhet eller historia. Som tidigare journalist har jag i journalistrollen också mött denna osäkerhet och rädslor på ett mer konkret plan. Hur möter man och bemöter man till exempel en socialarbetare som är nervös i mediemötet eller när han eller hon är osäker i sin egen professionsroll?

Under åren har jag också haft föreläsningar och i olika undervisningssituationer mött studenter på Socionomutbildningen som själva reflekterat över denna osäkerhet och rädsla. Ofta har jag fått höra från studenterna att det kan bero på bristande utbildning och vana i dessa frågor som förstärker själva utsattheten i sig. Att utbilda sig inom människovårdande yrken ställer stora krav på kompetens, etik och praktik. I det sociala arbetets praktik krävs också att socialarbetaren på fältet är förtrogen med information och kommunikation. Att möta en journalist borde vara en självklarhet. Genom sådana möten så kan det sociala arbetet och dess alla möjligheter och styrkor göras mer känt för allmänheten. Med den här boken vill jag bidra till att göra det sociala arbetet känt mer för allmänheten. Det är egentligen det bakomliggande syftet med boken. De fel och brister som finns i boken tillfaller mig som författare. Det är min förhoppning att boken kommer att stimulera dig till att fortsätta tänka på medierna som en möjlig kanal att nå ut i samhället med det sociala arbetets möjligheter. Men också stimulera dig att ta ton i samhällsdebatten. De sociala och socialpolitiska frågorna måste ständigt kommenteras av dem som arbetar med det sociala arbetets praktik. Genom att kommunicera och debattera sociala problem och fenomen i samhället är det också möjligt att få en utveckling till stånd inom de områden som exempelvis är utsatta för nedskärningar eller osynliggöranden.

Boken har tillkommit under flera år i olika miljöer. Det är just i olika miljöer och olika ihågkomster från möten med människor, undervisningssituationer på universitetet och mina egna minnen när jag arbetade som journalist som skapat nya rader och tankar till denna bok. De sista raderna i den här boken avslutades på ett café i Göteborg en tidig morgon en vinterdag 2013. På caféet spelades jazzmusik. Budskapet i boken blev klart till tonerna av den för mig okända jazzmusiken. Jag hade blivit färdig med min berättelse om Pennfåktaren. Det kändes bra.

För de personer som har läst bokmanuskriptet och generöst givit mig synpunkter vill jag ge ett varmt tack till. Jag vill också tacka min förläggare Christer Meyer i Gävle för stöd i samband med skrivandet av boken. Tack till flera av mina kollegor som bidraget med värdefulla kommentarer på bokmanuskriptet: Barbro Lennéer Axelsson, Per-Olof Larsson och Marie Törnbohm.

Ett tack riktas till Centralförbundet för Socialt Arbete för ett tryckningsbidrag till boken.

Kommunikation, medierelationer och opinionsbildningar inom det sociala arbetets fält är något som berör alla. Likadant är det för andra yrkes- och professionsgrupper i samhället. Inom hälso- och sjukvården finns en oas av vardagsverklighet, problem men också möjligheter som borde kunna debatteras och problematiseras av vårdens företrädare men också av andra till exempel samverkanspartners och varför inte av patienter och närstående? Ingen socialarbetare, vårdpersonal, samverkanspartner, klient, familjemedlem eller medborgare i samhället kan undgå de sociala frågornas och hälso- och sjukvårdsfrågornas sprängkraft. Pennfåktaren har definitivt en uppgift att fylla i socialt arbete och samhällsförändring.

Om du har frågor, egna erfarenheter eller synpunkter på bokens innehåll är du alltid välkommen att höra av dig till mig. Skriv gärna rader till min e-post: Jorgen.Lundalv@socwork.gu.se och Jorgen.Lundalv@surgery.umu.se

Göteborg i maj 2013

Jörgen Lundälv

Docent i socialt arbete, Göteborgs universitet
Docent i trafikmedicin, Umeå universitet

Till läsaren

Varje bok har naturligtvis sin egen struktur och upplägg. Boken ska ses som en grundbok för dig som vill bli en pennfaktare (debattör) och lära dig mer om skrivande och förhållningssätt. Den här boken är speciell på så vis att du kan själv välja var någonstans i boken du börjar läsa. Kapitlen är fristående och kräver egentligen ingen förkunskap mer än att läsaren själv är nyfiken och vetgirig på vad såväl de sociala medierna som de mer traditionella medierna har att erbjuda den som vill ägna sig åt professionell opinionsbildning.

Avsnitten är korta och beskrivningarna är begränsade så att läsaren kan få generella överblickar men ändå bra exempel på situationer och dilemman som kan uppstå när man har intagit sin roll som pennfaktare. I slutet av varje kapitel finns det diskussionsfrågor. De här frågorna är tänkta att ge möjlighet för dig själv att fundera vidare vad du just har läst. Men du kan också använda frågorna tillsammans med andra och diskutera vad ni kan åstadkomma tillsammans i olika mediemöten.

Boken är indelad i tre delar: **verklighet** (kapitel 1-5), **filosofi** (kapitel 6-7) och **handling** (kapitel 8-13). Som läsare kan du välja med vilken av delarna som du börjar din läsning. De tre delarna omfattar tretton korta kapitel som läsaren kan läsa igenom snabbt. Tyngdpunkten i boken ligger på den tredje delen nämligen handling. Varje kapitel avslutas med så kallade fokuspunkter som sammanfattar budskapet. I slutet av boken finns också litteratur för vidare läsning. Litteraturen är också indelad efter dessa tre delar. Tanken med strukturen är att läsaren snabbt och enkelt ska kunna läsa igenom ett kapitel och reflektera över de frågor som diskuterats.

Att möta medierna, att ta sig ton i samhällsdebatten eller att försöka föra ut information på olika vis om till exempel socialt arbete är inte något som nödvändigtvis måste ses som en individuell uppgift. Tillsammans med andra, till exempel en eller flera kollegor, så är det ju möjligt att handla tillsammans och med en enad

och gemensam kraft skapa en bra och slagkraftig artikel med ett tydligt och säkert budskap.

I slutet av boken hittar du en användbar ordlista där centrala ord i boken förklaras och ges en mer distinkt innebörd. Du finner också en förteckning på viktiga adresser till instanser och aktörer som är viktiga att känna till när man ger sig ut i det så kallade mediasystemet.

Förkortningar

AB	Aftonbladet
BT	Borås Tidning
CSA	Centralförbundet för Socialt Arbete
DN	Dagens Nyheter
DS	Tidningen Dagens Socialförsäkring
FHI	Folkhälsoinstitutet
FK	Försäkringskassan
FSS	Föreningen Sveriges Socialchefer
GIL	Individual Independent Living, Göteborg
GP	Göteborgs-Posten
GT	Göteborgs-Tidningen
GU	Göteborgs universitet
HSL	Hälso- och sjukvårdslagen
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KI	Karolinska Institutet
KL	Kommunallagen
KvP	Kvällsposten
LASS	Lag om Assistansersättning
LSS	Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade
LT	Läkartidningen
LVM	Lag om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga
MSB	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
NE	Nationalencyklopedin
NORDICOM	Nordiskt Informationscenter för Medie- och kommunikationsforskning
NT	Norrköpings Tidningar
NVC	Nordens Vårdscenter
OfCom	Office of Communication
OSF	Offentlighets- och sekretessförordningen

OSL	Offentlighets- och sekretesslagen
PK	Publicistklubben
PKL	Psykiatrisk Katastrofledningsgrupp
PO	Allmänhetens Pressombudsman
PON	Pressens Opinionsnämnd
POSOM	Psykiskt Och Socialt Omhändertagande vid olyckor och katastrofer
RPS	Rikspolisstyrelsen
RR	Riksrevisionen
SAOL	Svenska Akademiens ordlista över svenska språket
SCB	Statistiska Centralbyrån
SFS	Svensk Författningssamling
Sht	Svensk Handikapptidskrift
SIOS	Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige
SJF	Svenska Journalistförbundet
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SoL	Socialtjänstlagen
SoS	Socialstyrelsen
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SP	Smålands-Posten
SR	Sveriges Radio
SSR	Akademikerförbundet SSR
SU	Stockholms universitet
SVD	Svenska Dagbladet
SVT	Sveriges Television
TF	Tryckfrihetsförordningen
TPB	Tal- och Punkskriftsbiblioteket
TT	Tidningarnas Telegrambyrå
TU	Tidningsutgivarna
UNT	Upsala Nya Tidning
UR	Utbildningsradion
VK	Västerbottens-Kuriren
YGL	Yttrandefrihetsgrundlagen

Del I - Verklighet

En början

Pennfäktaren har en viktig roll i samhället. En pennfäktare är en person som framträder i offentligheten med kritiska skrifter och debatter. I Nationalencyklopedin definieras pennfäktare som ”person som gärna inlåter sig i (offentliga) skriftliga meningsutbyten”. En pennfäktare kan vara en författare, skriftställare, litteratör eller en journalist (Werner, 1877; Skarstedt, 1930; Ström, 1939; Vegesack, 2011). Men pennfäktaren kan också vara en kritisk professionsföreträdare. Det kan vara en socialarbetare, socialpedagog, sjuksköterska, kurator, psykolog eller någon annan. I den här boken är pennfäktaren en socialarbetare som har möjligheten att ta rollen som samhällsdebattör. En socialarbetare kan antingen vara en social administratör som administrerar, bemöter och reflekterar. Men en socialarbetare kan också vara en samhällsen-gagerad socialarbetare och medborgare som kritiskt vill föra fram ett budskap, skapa en debatt och till och med driva en opinion.

Texten och ordet har en mening och makt. Texten har en början och ett slut. Uttrycksformerna inom olika professionsområden är många och rikliga. Och aktörerna själva är många. I samhället finns ett mediasystem där det finns ett rikligt utbud på medier inom olika genrer. Publiceringskanalerna och möjligheterna är många. Den här boken handlar helt enkelt om hur dessa möjligheter kan tas tillvara av dem som är yrkesverksamma inom olika yrkesgrupper och professioner inom socialt arbete och hälso- och sjukvård. Det är med andra ord fråga om två viktiga samhällsområden – socialt arbete och omsorg samt hälso- och sjukvården. Det är fält som ingen människa i vår moderna tid kan undgå. Alla kommer nämligen i någon form i kontakt med dessa områden vare sig vi vill eller inte. Stödinsatser och vårdinsatser är direkta och omedelbara och påverkar människors liv på olika vis. Med allt detta sagt finns det goda förutsättningar att ge sig in i temat för denna bok – Pennfäktarens kamp. Men vad innebär ett sådant tema? Behövs det en bok om temat och dess innebörd? Allt har en början och därför är det bra att redan från början möta den ”kamp” som fortsättningsvis kommer att beskrivas i boken.

Kännetecknande för kampen om att erövra ett utrymme i den offentliga opinionen handlar om mod, civilkurage, lust, nyfikenhet och pionjärande. Det här är bra egenskaper för en god pennfåktare. Följande debattartikel beskriver detta.

”Hur kan då en arbetsdag se ut för mig och mina kollegor? För kollegan på försörjningsstöd kanske det är utbetalningsdag. Högen med ansökningar växer för var månad, tiden att träffa klienter blir allt mindre. Magen knyter sig när telefonen ringer. Har egentligen inte tid att prata med klienterna, långt ifrån tid till att regelbundet boka in dem på besök för att prata om hur man ska gå vidare. Kollegan som arbetar med barnavårdsutredningar har legat vaken halva natten för att grubbla på strategier för att få de där föräldrarna att samarbeta, måste avboka den där föreläsningen om Föräldraförmåga (igen) då det inte finns tid, måste skriva färdigt fem utredningar. Kollegan som just träffat den förtrivlade barnfamiljen vars andrahandskontrakt precis gått ut pratar desperat om hur bostadssituationen ser ut i dag. Känslan av att uppmana människor att söka bostad på egen hand, trots att man vet de aldrig har en chans att få något. De har inga kontakter, låg inkomst och ett svåruttalat efternamn. Av de familjer som får försörjningsstöd i Sverige i dag har 31 procent haft det under en lång tid. Det är bland annat dessa personer som vi vill arbeta med. Vi vill hjälpa människor att komma ut i arbete, att återfå tron på sig själva, att stärkas som föräldrar och ge dem de verktyg som de efterfrågar och behöver. Men hur gör man det om man har så många ärenden på sin tjänst att man inte hinner träffa sina klienter trots att man sitter kvar på jobbet långt in på kvällen. Hur ska jag få använda mina kunskaper om det goda sociala arbetet om jag inte har resurser att hjälpa mina klienter på det sättet som jag, utifrån min profession, bedömer är det bästa sättet?” (Lenander, 2012).

Citatet är hämtat från en debattartikel som är skriven av en socialsekreterare i en kommun. Orden ger uttryck för vanmakt. Men orden kan också ses som en kamp om ett utrymme. Orden får också inleda denna bok. Den handlar nämligen om kampen om utrymmet i opinionsbildningen i samhället. Socialarbetaren berättar i sitt debattinlägg om de arbetsvillkor som hon möter på ett socialkontor. Hon beskriver hur arbetsmängden påverkar henne och hur hon upplever otillräckligheten i bemötandet av de hjälpsökande. I inlägget beskrivs en frustration hur en socialarbetare tvingas handla emot sin egen övertygelse i bristande stöd och

insats till personer i mycket utsatta livssituationer. Socialarbetaren bekänner öppet i sin artikel att arbetsbelastningen är så stor att övertiden inte hjälper längre och hur vanmakten allt mer sprider sig. När allmänheten läser artikeln får de en bild inifrån socialtjänsten och den verklighet som råder på ett socialkontor. Det är socialarbetarens egna upplevelser och frustration som tydligt kommer till uttryck i debattinlägget. Den beskrivna texten i form av ett citat utgör en större del av debattartikeln. Den bild som läsaren får är att det är svårt, komplext och till och med en känsla av hopplöshet i situationen som socialarbetaren ger uttryck för. Inga konstruktiva förslag på lösningar ges i form av alternativt sätt att arbeta på ett socialkontor. Andra socialarbetare som läser texten kan säkerligen identifiera sig med debattörens beskrivningar och egna upplevelser. Den bild som socialarbetaren ger av det sociala arbetets innebörd och de konsekvenser som en nedbantad organisation inom socialtjänsten får, omfattar en kritik mot begränsade ekonomiska resurser. Man kan också ana att socialarbetaren uttrycker en brist på bekräftelse och erkännande för den utsatthet som hon känner på arbetsplatsen. En efterföljande debatt som knyter an till inlägget skulle kunna handla om vilket stöd som även ges till socialarbetare som utsätts för påfrestningar och påtaglig stress under arbetstid. I vilken utsträckning ges handledning för socialarbetare och i vilken utsträckning får socialarbetare se konkreta resultat på effekter av de insatser som de medverkar till i sin roll som socialsekreterare på fältet? Frågorna är många och debattämnet ger definitivt utrymme för fler inlägg och repliker.

I litteraturen beskrivs ämnet socialt arbete som ett brett och mångfascetterat ämne som inrymmer många ämnen och perspektiv. Under flera år har jag dagligen mött studenter på socionomutbildningen som berättar om erfarenheter av socionomutbildningen och vilka möjligheter som denna bredd ger dem under utbildningen. Jag har också på fältet, det vill säga ute på olika arbetsplatser mött före detta studenter som berättar om hur det blivit för dem när de börjat arbeta som socialarbetare. Som lärare och forskare i ämnet socialt arbete har jag också under åren fått mig en bild över hur ämnet har kommit att utvecklas på olika vis. För mig har det blivit särskilt tydligt att det sällan talas om hur olika sociala problem, behandlingsmetoder, etiska dilemman och situationer kan återberättas för andra till exempel till allmänheten. Det talas sällan om vilken roll som en socialarbetare har i det opinionsbildande arbetet med att göra det sociala arbetet mer känt i samhället.

Det är märkligt att det kommunikativa arbetet har blivit så pass eftersatt eftersom arbetet utifrån socialtjänsten ses som en samhällsviktig funktion och verksamhet (Socialstyrelsen, 2011).

En ständig förändring av en förd socialpolitik och förändringar i de institutionella kontexterna ställer krav på handläggare på olika nivåer inom kommunernas organisation, i myndighetsstrukturerna samt inom hälso- och vårdsektorn. Socialtjänstlagen (SoL), LVU, LVM, LSS, LASS och Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) är en del av denna kontext. I och med att socialarbetare men också hälso- och sjukvårdspersonal arbetar med människor i utsatta situationer och i vårdssituationer handlar deras möten, stöd- och serviceåtgärdanden samt vårdssituationer om klientens och patientens sårbarhet. Till skillnad från journalisternas uppdrag (som är fokuserat på att värdera nyheter utifrån ett allmänintresse) så har socialarbetare och personal inom hälso- och sjukvårdssektorn att hantera sekretessfrågor, bemötanden, etikfrågor och juridiska prövningar och dilemman. Lagstiftningen förhindrar socialarbetare från att uttala sig i specifika ärenden och om klienter och patienter. Men grundlagen ger dem möjligheter att använda sig av meddelarfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet. De har därmed goda möjligheter (precis som alla andra medborgare och yrkes- och professionsföreträdare) att medverka med uttalanden i medierna om exempelvis arbetsvillkor, arbetsmiljö men även göra generella uttalanden om exempelvis behandlingsmetoder, hot och våldssituationer, utbildningsbehov samt det sociala arbetets innehåll inom olika sektorer.

Under 2000-talet har till exempel nya och komplexa socialförsäkringsreformer till exempel förändringar i sjukförsäkringssystemet inneburit såväl nya rutiner, arbetsformer som kritik i samband med granskningar av såväl Riksrevisionen (RR) som av medierna (Riksrevisionen, 2008; Johnson, 2010).

Detta är ett exempel på omvälvande förändringar som påverkar människor på många olika sätt. Senare i boken kommer jag att diskutera mer om den nödvändiga kampen om såväl utrymmet i samhällsdebatten som kampen om erkännande för socialarbetare som av olika anledningar känner att de inte har varit eller är delaktiga i såväl planeringsarbete som i det direkta samhällsengagerande förändringsarbetet. Men redan så här inledningsvis i boken kan det vara på sin plats att anlägga ett kamperspektiv. Med detta menar jag att agendan för samhällsfrågor måste sättas av de som har erfarenheter av det sociala arbetets praktik. Det kan

handla om såväl yrkesverksamma som studenter, lärare och forskare inom området.

De traditionsbundna sociala problem och fenomen som uppstått finns beskrivet i den klassiska litteraturen. Men de beskrivs också utifrån ett årligt facit som presenteras genom *Social Rapport 2010*. (Socialstyrelsen, 2010). Under åren har också olika maktutredningar och så kallade välfärdsbokslut kommit att beskriva ofärden på det socialpolitiska området (Statens Offentliga Utredningar, 2001). Där har nya utsatta grupper presenterats samtidigt som den officiella statistiken har kunnat beskrivas och kommenteras på olika vis. Men det finns också en annan sida av den förda socialpolitiken som kanske inte låter sig berättas i officiella dokument, i litteraturen eller ens av den officiella statistiken. Socialarbetare i samhället har förförståelse och erfarenheter från fältet och de kan ana en utveckling och en tendens även om de kanske inte kan sätta några statistiska uttryck i form av procentangivelser eller trendanalys. Det är just här som exempelvis en yrkesverksam socialarbetare kan beskriva och kommentera de egna erfarenheterna utifrån kunskapsläget och exempelvis de mörkertal som kan förväntas finnas. Hur kan det komma sig att nya sociala problem och fenomen kommenteras och kommuniceras så sällan? Vi kan ställa oss den frågan samtidigt som det är dags för konkret visa på vilka möjligheterna är. Problembeskrivningar av socialt arbete och omsorg har skett i flera studier under senare år (Lindblom och Torres, 2011; Lundälv, 2012).

Socialarbetarnas problembeskrivningar finns också i facktidskrifter som exempelvis tidskriften *Socionomen*, *Tidningen Vision*, *SocialQrage* och tidskriften *Socialpolitik*. En professionsgrupps vardagsverklighet finns alltså beskriven i såväl nyhetsmedierna som i de traditionella fackmedierna. Vad kan vi lära av dessa skildringar? Vilken ny kunskap kan utvinnas genom att ta del av de ”larmklockor” som professionella yrkesutövare använder sig av när de vill visa hur strukturer och företeelser krackelerar? (Sennett, 2000).

Fokuspunkter:

- Kampen om utrymmet handlar om vikten av att yrkesgrupper och professionsföreträdare tar sig ton i samhällsdebatten och själva formulerar angelägna debattfrågor och ämnen.
- Utrymme i samhällsdebatten är inget som ges utan är något som måste erövrats genom handling i form av initiativ.
- Oroa, väcka och förarga är några viktiga ledord i opinionsarbete.
- Svåra och komplicerade kontexter (regelverk, policys och rutiner) inom ett område underlättar möjligheten till en kamp om utrymmet.
- Ett mångfascetterat mediasystem med flera publiceringskanaler skapar goda möjligheter att vara med i kampen om utrymmet.

Uppstarten

”Socialarbetarna hinner inte, orkar inte höja rösten. De som får hjälp och stöd från socialtjänsten hörs ännu mindre. De har inga starka lobbyister som för deras talan” (Franke, 2012).

Vad är det som styr och påverkar oss att kommunicera och kommentera hinder/barriärer men också möjligheter? Någon kanske skulle kunna säga att det finns flera hinder och svårigheter som gör att man inte kan eller orkar berätta. Men även när människor har det svårt eller befinner sig i kris finns ett stort behov och möjligheter till kommunikation (Lundälv, 2012).

Trötthet och till och med resignation på arbetsplatsen kan med den rådande arbetsplatskulturen skapa så stora hinder att någon kanske inte vill eller har en egen förmåga och drivkraft att delta i en diskussion om dessa frågor. Rätten att vara trött och de stora förväntningar och krav som ställs på de nyanställda socialarbetare som tvingas konfronteras med omfattande ärenden och ärendemängder, kan vara orsaker till att det vare sig finns tid eller kraft att bli eller vara samhällsengagerande i sitt arbete. Snarare kan någon tala om sig själv som en social administratör, en caseworker (handläggare) som ständigt tvingas konfronteras med omorganisationer, effektiviseringar och nya bedömningsgrunder. Den föränderliga världen med allt fler informationskanaler och nyhetsflöden kan också skapa stress hos flera yrkesverksamma från att engagera sig i debatter. Det tar helt enkelt för mycket tid och energi att sätta sig in i sakfrågorna.

Inom all verksamhet finns det såväl positiva, neutrala som negativa inslag. Det är inte ovanligt att exempelvis socialarbetare upplever att medierna fokuserar på brister, felaktigheter och missnöje mot socialtjänsten och socialarbetare. Jag har mött socialarbetare men också socionomstudenter som upplever att medierna vare sig rapporterar om positiva eller neutrala perspektiv och delar av det sociala arbetet. Istället tenderar medierapporteringen att vara fokuserad på det negativa. Om journalisternas rapportering av socialt arbete och socialtjänsten uppfattas som negativ och brist-

fällig kan det finnas risk för att allt fler socialarbetare blir resignerade och inte bryr sig om vad som sägs om socialt arbete. På sikt kan detta bli förödande för hur socialt arbete, interventionsarbete och utvecklingsarbete beskrivs. Engagemanget och drivkrafterna hos socialarbetarna bör därför tas tillvara på olika vis. Den här boken ska försöka stimulera till sådana engagemang. Initiativ till hur socialt arbete beskrivs i medierna behöver inte nödvändigtvis tas av journalisterna själva. Det sociala arbetets företrädare det vill säga socialarbetarna själva har här ett ansvar men framför allt en möjlighet att själva kunna initiera och driva frågor i medierna.

Fokuspunkter:

- Positiva, neutrala som negativa inslag i medierapporteringen är goda utgångspunkter i kampen om utrymmet.
- Varje individ har ett egenansvar att bilda och driva en opinion i en sakfråga.
- Använd medierapporteringen som en utgångspunkt för det opinionsbildande arbetet.
- Det opinionsbildande arbetet kan också leda till att medierna börjar att rapportera mer intensivt inom ett diskuterat område.

Tyngdpunkter och inriktningar

Vad är viktigt att tänka på när man som exempelvis socialarbetare möter medierna? En första viktig sak att vara medveten om är att alltid kunna ställa sitt problem och motivera sitt ställningstagande. Det behöver egentligen inte vara någon svår sak att få sagt ett budskap. Lättare sagt än gjort kanske någon säger eller tänker för sig själv. Formulerandets konst kan vara nog så svår och någon kanske till och med undviker att ta till orda för att de har så svårt att skriftligt formulera sig. Istället vill de muntligt berätta om hur de tänker och ser på en sakfråga. Andra kanske både vill skriva och delta i en debatt genom att möta sin debattmotståndare i ett speciellt sammanhang. Det kan handla om ett debattprogram i tv eller i radio. Men det kan också vara så att du har blivit inbjuden att delta i en paneldebatt vid en större forskningskonferens. Oavsett vilket sammanhang som denna debatt äger rum så måste du känna till några grundläggande regler och elementa. Något som varje debattör måste förbereda från början är hur han eller hon ska formulera sitt problem. Vid all problemformulering handlar det om att man ska vara så tydlig som möjlig. Det handlar om såväl att debattören ska ha en förmåga till rak och tydlig kommunikation men även kunna använda sig av pedagogiken. Syftet måste alltid vara att nå fram med sitt budskap.

Det måste finnas ett syfte med att debattören tar till orda. Det kan handla om att man har en fråga eller aspekt som behöver belysas. Det kan också vara så att debattören har reagerat på en pågående sakdebatt och vill lämna ett eget bidrag i diskussionen. Oavsett vad anledningen är till att en person blir intresserad av att medverka i en opinionsbildning, så fordras redan från början att flera delar måste vara uppfyllda. Dessa delar som vi talar om här är följande: 1) tydligheten och precisionen, 2) avsiktsförklaringen, 3) material (empiri), 4) förslag och åtgärder.

För journalister är ledorden alltid oro, väcka och förarga. Det är delar eller ingredienser i det journalistiska uppdraget. Här kan du som en blivande debattör anta utmaningen att våga och kunna tänka som en journalist gör. Genom att försöka tänka på de här

orden: oroa, väcka, förarga, lär sig debattören inte bara att kunna bli framgångsrik utan också att klara av att positionera sig i förhållande till andra men även till själva grundfrågan eller problemet (debattämnet). En del personer som jag själv mött i olika sammanhang har berättat om hur svårt just detta kan vara. En svårighet som delas av såväl yrkesverksamma socialarbetare som studerande som jag mött under åren, är att man ogärna vill stå ensam och själv efter att ha tagit ställning öppet i en sakfråga. Ensamheten upplevs som besvärande. Någon kanske kan andas ut när de hör att andra kollegor upplever samma sak. Allt blir då en fråga om igenkännande och bekräftande att denna problematik och upplevelse delas även av andra. Jag tror att socialarbetare har något att vinna på att reflektera över hur journalister tänker och förhåller sig till ett uppdrag. En reporter arbetar vanligen ensam (s.k. soloarbete) men har hela tiden stöd från sin redaktion och nyhetschef. Ibland ingår reportern i en grupp – ett reporterteam som har ett större uppdrag till exempel att granska verksamheten på ett djupare sätt. Möjligheten för en socialarbetare är lika många. Som socialarbetare kan du skriva en debattartikel själv eller tillsammans med andra (Lundälv, Denning, Larsson, 2011; Lundälv och Niemi, 2013).

I en studie av hur två tidningar (Göteborgs-Posten och tidningen Region-Magasinet) rapporterat om tillgänglighet och tillgänglighetsfrågor för personer med funktionsnedsättningar framkom att det framför allt var tjänstemän och politiker som skrev debattinlägg. Vanligast var det att debattartiklarna var skrivna inom området hälso- och sjukvård (Lundälv, 2013).

Tyngdpunkten och precisionen

Hur ska en bra debattartikel vara utformad? Svaret på frågan är enkel. Den ska vara enkel och rak. Något som många skribenter har problem med är just förmågan att vara tydlig och rak från första början. En otydlig text är just otydlig redan i sin inledning. Det finns inget som talar för att läsaren kommer att uppleva en större tydlighet i en text ju längre han eller hon har kommit i sin läsning. Tänk dig situationen för en lärare i ett klassrum där många studenter är förväntansfulla inför en kommande föreläsning. Om läraren är oförberedd så syns detta omedelbart. Likaväl syns det hos den lyssnande skaran om läraren är oengagerad eller till och med ointresserad av sitt uppdrag som lärare. Ett brutet

förtroende mellan lärare och elev går knappast att återfå under senare delen av en föreläsning. Samma förhållande gäller för skribenten som har skrivit en otydlig och oengagerad debatttext. Texten måste fånga läsaren direkt och läsaren måste omedelbart beröras. Som skribent och blivande opinionsbildare måste du vara aktiv och skapa en bra rubrik och en intresseväckande ingress. Inledningen måste med andra ord locka läsaren till att kunna läsa vidare. Med tydlighet och precision är det viktigt att opinionsbildaren har klart för sig att komplicerade fenomen och problem ska göras enkla och begripliga för läsaren. Exempel på problembeskrivningar och debattämnen som förekommer på såväl lokal nivå som nationell nivå presenteras i detta avsnitt. I Tabell 1 presenteras nio debattinlägg (debattartiklar) som publicerats i dagspressen under åren 2009-2012. De har valts ut för att de handlar om olika problem och verksamheter inom ämnet socialt arbete. De har också valts ut för att de är skrivna av skribenter i olika konstellationer. Någon av artiklarna är underskriven av flera debattörer medan någon annan artikel är författad av en ensamskribent.

I debattartikeln *"Regeringen tar inte vårt arbete på allvar"* (2009) tar tre organisationer inom socialt frivilligt arbete till orda. Det är organisationerna Forum för frivilligt socialt arbete, SIOS (Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige) och organisationen Rainbow (samarbetsorgan för frivilligorganisationer mot missbruk, kriminalitet m.m.) som vill att staten och organisationerna har en bättre dialog i samhället. Debattartikeln är kritisk och innehåller invändningar emot varför bidragen till ideella organisationer dras in i kommunerna. De frivilliga organisationerna upplever sig inte vara sedda i samhället och det är grundincitamentet för debattartikeln. Debattörerna skriver:

"Nu kräver vi att regeringen tar sitt ansvar och medverkar till att skapa rimliga förutsättningar för de socialt inriktade ideella organisationerna. För det första måste relationen mellan staten och de socialt inriktade ideella organisationerna utvecklas till en jämbördig samverkan som präglas av ömsesidig förståelse för partiernas olika roller och uppgifter. Vi vill också att det offentliga erkänner de socialt inriktade ideella organisationernas unika värde för ett fungerande demokratiskt samhälle" (Edlund et al, 2009).

I debattartikeln *"Politiskt ointresse sänker sociala arbetet"* (2011) beskriver två fackligt anslutna socialarbetare hur arbetsvillkoren

för socialarbetare i Göteborg försämrats under åren. Debattörerna inleder sin debattartikel med att hänvisa till en rapport från fackförbundet Vision som konstaterar att ”var femte socialchef i Sverige har svårt att följa lagen” (Gustavsson och Johansson, 2011). De båda skribenterna är kritiska till att det är ekonomin som sätts framför socialarbetarnas professionella bedömningar i det sociala arbetet.

Bristande resurser i det sociala arbetet märks också i debattartikeln ”Vårdcentraler behöver ökade Psykresurser” (Franséhn et al, 2011) och i artikeln ”Lundby bryter mot lagen” (Arvidson-Molin, 2012).

Tabell 1. Debattrubriker i några vanliga tidningar och tidskrifter (Tidskriften Socialpolitik, Dagens Samhälle, Göteborgs-Posten, Dagens Nyheter och Kristianstadsbladet).

Debattrubrik	Tidskrift	Årtal
Frivilligarbetare: Regeringen tar inte vårt arbete på allvar	Göteborgs-Posten (GP)	2009
Politiskt ointresse sänker sociala arbetet	Göteborgs-Posten (GP)	2011
Vårdcentraler behöver ökade Psykresurser	Göteborgs-Posten (GP)	2011
Utvecklingsarbetet inom socialtjänsten gravt eftersatt	Dagens Samhälle	2011
Arbete släpper inte in alla i gemenskapen	Tidskriften Socialpolitik	2012
Vinsten borde inte vara en ideologisk fråga	Dagens Nyheter (DN)	2012
Rapport från en socialsekreterare	Kristianstadsbladet	2012
Fler kuratorer i vården sparar pengar	Göteborgs-Posten (GP)	2012
Lundby bryter mot lagen	Göteborgs-Posten (GP)	2012

I artikeln beskrivs situationen inom primärvården och hur denna primärvård belastas utan att fler resurser till den psykiska hälsan tillförs. I en debattartikel i tidningen Dagens Samhälle (*"Utvecklingsarbetet inom socialtjänsten gravt eftersatt"*) riktar forskaren Martin Börjesson kritik mot att den s.k. kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten är eftersatt (Börjesson, 2011). Debattören är kritisk till regeringen och hävdar att kortsiktiga lösningar använts snarare än de mer långsiktiga satsningarna. Debattören skriver:

"Det faktum att statskassan under de senaste åren varit tämligen välfylld, har inneburit att man haft gott om möjligheter att fördela medel till olika utvecklingsprojekt. Men man har fortsatt att göra det på ett kortsiktigt och ad hoc-mässigt sätt och mer för att visa prov på sin egen handlingskraft, än för att lägga grunden för ett långsiktigt utvecklingsarbete" (Börjesson, 2011).

En annan debattartikel som publicerats under perioden är skriven av Maria Wallin som är chefredaktör för tidskriften Socialpolitik. Hon har skrivit en debattartikel i tidskriften och hon fokuserar på utanförskapet i artikeln *"Arbete släpper inte in alla i gemenskapen"*. I artikelns ingress är hon rak och tydlig med sitt budskap om priset för utanförskapet. Maria Wallin skriver:

"Långsamt och systematiskt har begreppet utanförskap använts för att godkänna att somliga får jobba utan att kunna försörja sig, utan att vara friska nog att orka, utan att de har ett arbete de trivs med eller har utbildning för – sådana aspekter är bara kinkiga krav från någon som tacksamt ska ta vad man får. Långsamt och systematiskt är vi tillbaka i det synsätt som fanns för över 100 år sedan, av herrar och tjänstefolk, av överklass och underklass, av fint folk och oborstade, personer med makt och maktlösa" (Wallin, 2012).

Debattartikeln *"Rapport från en socialsekreterare"* innehåller beskrivningar från en socialsekreterares tankar om sin egen yrkesvardag (Lenander, 2012). Även denna debattartikel innehåller sådan kritik mot arbetsvillkor och arbetsmiljö som upplevs som försämrade av många socialarbetare i Sverige under senare år. Socialarbetaren, som också är fackligt aktiv, avslutar debattartikeln med en uppmaning till politikerna i kommunen. Hon skriver:

"Vi älskar vårt jobb, mötena med människor och vissheten om att ibland kan vi göra skillnad. Men frustrationen över att vi inte får tillräckliga resurser att göra ett gott jobb och över att vi inte får

den lön som vi faktiskt är förtjänta av gör att bågaren håller på att rinna över. Så se upp politiker och tjänstemän, ni håller på att förlora massor med duktiga, kompetenta, engagerade medarbetare till sjukskrivningar och andra arbetsgivare. Gör något innan det är försent!” (Lenander, 2012).

Genom att ta del av andras debattartiklar är det möjligt att lära sig hur budskap formuleras och vilka problembeskrivningar och ämnen som är de vanliga.

Oavsett vilken målgruppen är (den breda allmänheten eller riktad inom det egna professionsområdet) ska strävan alltid vara att skriva så enkelt, begripligt och kort som möjligt. För att kunna vinna publicitet fordras detta. Den första så kallade grindvakten kommer att vara debattredaktörerna på tidningen som kan bestå av en förste respektive en andra redaktör. Båda personerna kommer att vara de första som tar sig an din text. Därefter kommer du att få ett besked i vilken grad som texten upplevs som publicerbar och angelägen för tidningens egen läsekrets.

Läsaren måste i textens inledning få veta vilken avsikt skribenten har (Bergström och Boréus, 2012). När man författar en text (till exempel en debattartikel eller en uppsatstext) är det också viktigt att läsaren görs medveten om det finns ett så kallat bakomliggande syfte med texten. Skribenten måste ställa frågan till sig själv vad han eller hon vill uppnå med själva opinionsbildningen. Det konstruktiva inslaget i en avsiktsförklaring är att den innehåller konkreta förslag och punkter på åtgärder för att man ska kunna komma tillrätta med ett identifierbart problem eller fråga.

För att du med fördel ska kunna argumentera för ditt debattämne och sakfråga kan en redaktör fråga om du har något underlag. Det kan handla om en tendens, en utveckling och då kan det vara bra att ha ett statistiskt underlag. Hur vanligt kan det här som du påstår vara i praktiken? Om du har svårt för att redovisa statistik eller en tendens kan du skatta ett mörkertal. Det kan bidra till att göra artikeln ännu mer intressant. En annan typ av material som du kan ta och använda dig av är forskningsresultatet. På ett enkelt sätt kan du finna sådana resultat på de hemsidor på Internet som universiteten och högskolorna utvecklar och uppdaterar. Du kan också ta vara på den kunskap och verksamhet som finns lokal eller regionalt på olika centrumbildningar och FoU-enheter. Kanske det här öppnas nya och oanade möjligheter för dig när du kontaktar en forskare. Se här möjligheterna att inte bara använda

dig av bakgrundsinformation från forskningen. Du har också goda möjligheter att få en bra kontakt med en forskare som eventuellt är intresserad av att skriva en debattartikel tillsammans med dig. Forskaren kanske är intresserad att tillsammans med någon yrkesverksam driva en opinionsfråga utifrån en pågående debatt. Men det kan även vara så att forskaren vill debattera en intressant fråga utifrån en pågående eller avslutad forskningsstudie. Det finns en del vetenskapliga tidskrifter som uppmanar och uppmuntrar forskare att skriva och publicera artiklar tillsammans med yrkesverksamma professionsföreträdare. Detsamma gäller hos dagstidningar där redaktörer också ser ett stort värde av debattartiklar som är samförfattade av flera personer. Oavsett vilket material du använder dig av i din debattartikel är det viktigt att du ger ”credit” till upphovsmannen. Det är även viktigt att du vågar positionera dig i förhållande till olika faktauppgifter och därmed ta ställning i en sakfråga. Är de knapphändiga eller till och med bristfälliga? Eller ger de en uppbackning av din argumentation som du ska föra fram i din debattartikel? Argument för respektive emot en fråga eller ett påstående är viktigt i en opinionsfråga.

Förslag och åtgärder

I alla debattsammanhang är det också väsentligt att du som debattör och drivande opinionsbildare är aktiv och konstruktiv. Se därför till att du avslutar artikeln med att lämna tydliga förslag på åtgärder som du anser är nödvändiga för att man ska få bukt med det eller de problem som du diskuterar i din artikel. Genom att ge några konkreta förslag så kan läsaren få en större behållning av läsningen. Samtidigt ökar chansen för att fler personer kan bli delaktiga i opinionen genom att fler kanske också bestämmer sig för att skriva. På detta viset har du omedvetet gjort det möjligt för fler att inspireras till ett skrivande.

Fokuspunkter:

- Viktigt att debattören känner till grundläggande regler och elementa för opinionsbildning och skrivandet av exempelvis en debattartikel.
- En debattartikel ska vara enkelt och rakt skriven. Innebörden är att artikelns budskap ska vara distinkt och tydligt.
- Avsiktsförklaringen är central i en debattartikel. Vad vill du uppnå med skrivandet och ditt budskap? Detta måste du själv klarlägga.
- Ett eget material (siffror, en ny rapport/undersökning) som kan utgöra en grund för det som du vill debattera och vidare diskutera är bra att hänvisa till. Debattinlägget får då också en extra tyngd när den bedöms av en debattredaktör vid en tidning.
- Var alltid aktiv i ditt skrivande och ge konkreta förslag på åtgärder och förändringar.
- Som samhällsdebattör är det också viktigt att kunna spekulera om troliga förklaringar till en händelseutveckling och säga sin mening om vad man själv tror utvecklingen kan bero på.

Tankesätt och ton

När man talar om medierna i samhället kan det handla om hur en person upplever det som skrivs i tidningen eller det som sägs i radio och television. Tankesätt och ton i medierapporteringen kan bestå dels av de reflektioner som uppstår då vi tänker på det innehållsliga i nyhetsrapporteringen. Men det kan också handla om takt och ton i en pågående samhällsdebatt som har sin utgångspunkt i en eller annan medierapportering. För att kunna ha en beredskap för att hantera såväl medierapporteringen som en pågående debatt som publiceras eller sänds fordras att man får en chans att öva och läsa sig in på ett område eller en fråga. Det är därför inte ovanligt att många tänker sig att man måste ha en medieutbildning eller åtminstone vara medietränad för att vinna framgång i att föra fram sitt budskap. I den här boken som du just nu läser handlar det om att delta i en kamp om utrymmet.

Boken *Mediehandbok för socialarbetare* (2006) av Lundälv och Moberg ger tips och råd till socialarbetare som möter journalister i olika sammanhang. I den boken finns tolv utropstecken till varför det är så viktigt att det sociala arbetet förs ut på ett bättre sätt i medierna i samhället. Utropstecknen är:

- * ”För att det är i massmedier det offentliga samtalet förs!
- * För demokratins skull!
- * För att vi tjänar på att bli granskade!
- * För att nå klienter och riskgrupper!
- * För att höja statusen i kåren!
- * För att 80 procent av oss som jobbar inom socialtjänsten är kvinnor!
- * För att medborgarna behöver hopp!
- * För att framtidens ledare är kommunikativa och mediala!
- * I förebyggande syfte – socialtjänsten som social kontrollant!
- * För att sprida kunskap!
- * För att i mötet med journalisten tvingas vi tänka till!
- * För att vi är stolta över våra kollegor!” (s.11-19 i Lundälv och Moberg, 2006).

Det finns således många anledningar hos oss själva att skapa en debatt. Inte minst gäller detta olika missförhållanden inom socialt arbete. I medierna har det under flera år rapporterats om olika s.k. vårdskandaler (Sandberg, 2013). År 1997 gjorde en undersköterska ett uttalande i media som ledde fram till att vi fick lex Sarah. Denna berättelse och tillkomst står att läsa idag i en handbok av Socialstyrelsen:

”Den 1 januari 1999 trädde bestämmelsen i 71 a § SoL i kraft. Bestämmelsen anger att var och en som är verksam inom omsorg-er om äldre personer med funktionshinder ska vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Vidare ska den som upptäcker eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör någon enskild genast anmäla detta till nämnden eller till den som är ansvarig för en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Dessa bestämmelser har benämnts lex Sarah, efter undersköterskan Sarah Wägnert. Hösten 1997 uttalade hon sig i mass-medierna om de missförhållanden som boende på Polhemsgården i Solna utsattes för. Personalen hade tidigare påtalat problemen för chefer och politiker, utan att få någon förbättring till stånd” (s.16 i Socialstyrelsen, 2010).

Om en lex Sarah-anmälan gjorts gäller sekretess och tystnadsplikt. På Socialstyrelsens webbsida beskrivs denna sekretess på följande vis: *”Om det i en lex Sarah-rapport eller en lex Sarah-anmälan finns personuppgifter om enskilda som får insatser eller kan komma ifråga för insatser inom socialtjänsten, vid Statens institutionsstyrelse eller enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade gäller sekretess och tystnadsplikt för dessa uppgifter”*. Socialstyrelsen skriver också: *”inte bara uppgifter om namn, personnummer och direkta uppgifter om till exempel hälsa och ekonomi omfattas av sekretess, utan även andra uppgifter som gör att en enskild person kan identifieras”*. I vissa fall kan även namnet på den enhet där det allvarliga missförhållandet har inträffat, namnet på arbetsledaren eller en annan anställd omfattas av sekretess. Det gäller om uppgifterna kan användas för att *”baklänges” identifiera en person som får insatser inom socialtjänsten, i verksamheter enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade eller vid Statens institutionsstyrelse. Enhetens namn, arbetsledarens namn eller en annan anställds namn omfattas däremot inte av sekretess om avsikten är att skydda enheten, arbetsledaren eller den enskilde anställda”* (www.socialstyrelsen.se).

Sarah Wagnerts insats uppmärksammades under flera år efter händelsen d.v.s. tiden då avslöjandet gjordes om missförhållandena. År 1997 utnämndes hon till ”årets svensk”. Hon blev utnämnd till hedersdoktor vid Mälardalens Högskola år 2010. Medierna rapporterade också om uppståndelsen som blev i samband med anmälan (Utterström, 2003; Kellberg, 2005; Jacobsson, 2006).

Fokuspunkter:

- En samhällsdebattör måste alltid vara påläst (inläst) på området. Därtill är det viktigt att vara medveten om att en ny debatt kan leda till att även en medierapportering kan komma igång inom området.

Kampen om utrymmet

Vårt moderna samhälle ger goda förutsättningar för att människor ska kunna mötas i olika miljöer och sammanhang. Mötesplatserna blir allt fler såväl i de offentliga miljöerna som i de mer kanske abstrakta virtuella miljöerna. För människan kan det synas vara alltmer komplicerat att få en begriplighet och hanterbarhet för de förändringar som sker mer eller mindre snabbt. De flesta av oss vet att förändringar kan komma snabbt i ens nära omgivning. Inom traumaområdet kan man tala om plötsliga traumatiska händelser som kan uppstå när exempelvis en krishändelse uppstår (Lundälv, 2012). De oväntade händelserna kräver naturligtvis sitt utrymme genom sina överraskningsmoment. Ingen är nämligen direkt förberedd att de ska inträffa även om någon kan ha tänkt på olika scenarior och att en viss handledningsberedskap kan finnas. Oväntade händelser kan inträffa och inträffar dagligen för många människor inom olika livsområden. Det kan vara på arbetsplatsen, i skolan, på fritiden eller i något annat sammanhang eller miljö. Motsatsen till de oväntade händelserna är de inplanerade aktiviteterna. För olika professionella yrkesutövare innebär dessa aktiviteter att arbetsvardagen lätt kan fyllas med resor, möten och tankar. Många tvingas sortera och prioritera i sina arbetsuppgifter för att kunna hantera ärendemängden på ett socialkontor, den strida strömmen av patienter på en vårdcentral eller hjälp- och stödbehov som kan finnas på en rehabiliteringsavdelning. Det är känt sedan flera år tillbaka att en del personer inte kan klara av de påfrestningar av stress och föränderlighet som finns i arbetsvilkoren. Konsekvensen kan bli utmattningsdepression och långtidssjukrivningar som följd.

Det är i arbetsvardagen som varje professionell yrkesutövare ställs inför såväl utmaningar som problem. En ytterligare utmaning som yrkesutövaren kan ha är att berätta om sitt arbete för andra. Pennfåktaren har en stark förförståelse som också är viktig att hantera. Såväl kunskap som praktisk erfarenhet gör att pennfåktaren är väl förberedd för sitt skrivaruppdrag. Det kan handla om att berätta och demonstrera för sina kollegor men det kan

också handla om att berätta offentligt om en förändring (Fransson och Börnfelt, 2010). På så vis kan en nyhet se dagens ljus. I den här boken berättas om socialarbetaren som professionell yrkesutövare. Exempel från socialt arbete kommer att ges i boken.

För att sociala frågor och sociala problem ska kunna kommuniceras och bli mer kända i samhället krävs att socialarbetare är aktiva i det opinionsbildande arbetet. Den här boken handlar om just dessa möjligheter men också de hinder som finns. Trots att socialarbetare är välutbildade så kan det uppstå en så kallad opinionsparadox. Trots att många socialarbetare är välutbildade och har tämligen rik erfarenhet från praktiskt socialt arbete i samhället så är många tysta och tillbakadragna på sina arbetsplatser. I litteraturen har detta beskrivits utifrån att det finns en rädslokultur men också en ovana att möta medierna i påfrestande situationer när handläggningen, bemötandet och dokumentationen ifrågasätts offentligt. Men det är för enkelt att säga att många socialarbetare har resignerat och kanske till och med givit upp kampen om det sociala arbetets betydelse och utveckling i välfärdssamhället. Snarare kan det vara ett tecken i tiden att en del socialarbetare inte orkar eller känner att de har kapacitet att åstadkomma en förändring genom att vara aktiv i ett opinionsbildande arbete.

I olika sammanhang hörs röster att öppen samhällskritik ska riktas till dem som är ansvariga för beslut och ekonomi i samhället. Någon säger att ”frågorna ska ställas till politikerna som är ansvariga”. En annan säger att ”vår uppgift är att genomföra det som har beställts”. Detta resonemang leder oss in på ett definitivt svar att det är ”någon annan” som borde eller till och med ska föra en debatt i samhällsfrågorna. De som ska ”utföra” beställningar och arbeta i den vardagsverklighet som finns inom hälso- och sjukvården och socialt arbete kan därmed anses befriade från att säga sin mening eller behöva ta sitt ansvar i en sådan debatt. Ur ett annat perspektiv skulle man kunna säga att vi medmänniskor är skyldiga varandra något nämligen att kunna försöka att sträva efter att se medmänniskan i omgivningen. I en kommun kan till exempel en LSS-handläggare (tjänsteman i kommun som biståndsbedömer en brukare/klient/kund enligt LSS – Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade) välja att enbart ägna sig åt bemötandefrågor och handläggningsrutiner samt bedömningar i det enskilda fallet. När arbetsdagen sedan är slut har uppdraget genomförts och personen har som socialarbetare fullgjort sin samhällliga uppgift. De problem, barriärer och dilemman som han eller hon upplevt

eller tvingas brottas med dagligen kan möjligen gnaga eller finnas i personens eget undermedvetna. Men detta kan också användas till något nytt och konstruktivt nämligen ett samhällsengagerat socialt arbete. Att vara delaktig i kampen om utrymmet handlar därför om flera saker. Socialarbetaren har möjlighet att ur flera infallsvinklar påverka sakfrågor och tillstånd i samhället. Detta opinions- och påverkansarbete kan direkt handla om situationen på den egna arbetsplatsen och i den egna kommunen. Men socialarbetarens egna erfarenheter kan också ligga till grund för en större kamp – kampen om utrymmet inom socialpolitiken. Trötthet och tidsbrist inom en yrkesgrupp kan vara skäl att inte ta på sig ett skrivuppdrag eller ens en tanke att formulera en åsikt. I en tid då arbetslivet har blivit alltmer slimmigt och oflexibelt för nydaningar och förändringar, kanske en socialarbetare känner att det knappast lönar sig att bryta tystnaden. Kampen i informations-samhället och i mediebruset blir en övermäktig uppgift. Och kanske någon tvekar så mycket att den gnutta av civilkurage som finns hos individen inte får något utlopp överhuvudtaget. Var och en vill leva ett gott liv och arbetslivet tar redan så mycket i tid anspråk i individens liv att han eller hon inte ser värdet av att medverka i någon debatt. Att försvinna in i tystnaden kan till en början upplevas som mer behaglig. Men låt oss betänka att civilkurage och allmänt mod har något gott med sig och att en socialarbetare genom handling och relation kan åstadkomma något stort för en klient, närstående, kollega och medmänniska. I denna medmänsklighet skulle man kunna säga finns en människokärlek som består av ett givande utan någon som helst motprestation.

Under senare år finns det exempel i Sverige hur socialarbetare har engagerat sig i en samhällelig kamp om det sociala arbetets betydelse. Genom att skriva debattartiklar kan socialarbetarna flytta fram positionerna och ta sig ton i samhällsdebatten. Vi kommer att återkomma senare i boken till debattartikelns betydelse. I mediasammanhang brukar man tala om utrymme. För att kunna få möjlighet att kommunicera en ståndpunkt i medierna fordras att man kan få ett utrymme i medierna. Utrymme är inget som en professionell yrkesutövare kan förväntas eller kräva att få i medierna. Det är fråga om en kamp.

Fokuspunkter:

- Viktigt att vara vaksam över den så kallade opinionsparadoxen. Många socialarbetare är välutbildade och har lång erfarenhet av det sociala arbetets utövande i praktiken. Trots detta är många socialarbetare tysta, tillbakadragna och till och med rädda för att kommunicera och debattera det sociala arbetets möjligheter och brister offentligt.

”

Att sälja noveller och dikter till tidningarna kallades att sälja granris. Den av skalderna som gett ut dikthäftet beredde sig att gå uppe till morgonen. Han hade vakat in gryningen för var dag, tills de stora tidningarna kommit ut ur tryckpressarna, för att se om hans bok var recenserad. Vi andra tog oss också en tur till tidningskvarteren tidigt om morgonen, innan vi gick hem. Vi gjorde det av vana. Ifall någon av oss gett ut en bok, vakade vi in gryningen för att se om berömmelsen hade kommit. Det var i trycksvärans ljus vi skulle leva

”

(s.74 i Lo Johansson,I, 1976, *Författaren. Självbiografisk berättelse*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag).

DEL II - FILOSOFI

Kampen om erkännande

Medierna har benämnts för att vara den tredje statsmakten i samhället. De verkar i ett eget mediasystem där personer i form av olika yrkesgrupper (reportrar, fotografer med flera) har olika roller och funktioner. För en utomstående person kan det vara svårt att förstå mediasystemets aktörer och logik. Därför kan det vara svårt att begripa och förstå varför man själv kan och ska ingå i systemet som en besökare och kanske också som en medaktör. Det fordras självkänsla, självförtroende och till och med civilkurage att besöka mediasystemet eller till och med säga att man vill och kan använda sig av medierna i olika syften. För den som är van och förtrogen med medierna kan det te sig helt naturligt att vara med i och följa en opinion. Men man kan också vara delaktig i en opinion genom att läsa en ledare eller debattartikel i en tidning. Vi kan kalla detta för en passiv delaktighet. Det är svårt att med säkerhet säga något om hur vanligt detta är bland medborgarna (SKOP, 2010).

Genom att läsa och ta del av andras åsikter och debattinlägg kan man lära sig mer om tankar och idékritik. Men man kan också få en drivkraft och inspiration att ta ett eget utrymme. Kanske kan det vara så för en del personer att de nöjer sig med att läsa vad andra yrkesutövare har att säga i en fråga. En lite bekväm inställning och förhållningssätt kanske någon annan skulle säga om detta. Kampen om ett utrymme måste alltid komma inifrån individen själv. Därmed inte sagt att kampen om ett opinionsutrymme alltid måste komma från de berörda eller drabbade själva. För en socialarbetare som exempelvis arbetar inom omsorgsområdet, kan den förda funktionshinderspolitiken väcka och förarga till något. För en person med en funktionsnedsättning och/eller långtidssjukdom kan varje dag innebära en kamp om erkännande men också en kamp om att bli delaktig i samhället. Brukarorganisationer (handikapporganisationer) och så kallade patientföreningar är inte sällan intressepolitiska organisationer som mer eller mindre alltid driver en funktionshinderspolitik. Dessa organisationer kan mycket väl tjäna som förebilder för andra som är nyfikna och intresserade av att lämna sitt bidrag till en debatt. Funktionshinderrörelsen i

Sverige men också den engelska och globala rörelsen har under flera decennier arbetat medvetet och aktivt för att åstadkomma förändringar i sitt opinionsarbete (Haller, 2010). För att kunna beskriva funktionshinderpolitik och de funktionsnedsattas situation i ett samhälle fordras även att brukare är delaktiga i beskrivningen och även deltar som medaktörer i forskningen (Oliver, 2009; Oliver och Barnes, 2012; Oliver et al, 2012). Flera frågor kan naturligtvis uppstå om vikten och meningen med att skriva och delta i en opinion. En förändring kanske inte omedelbart kan skönjas för att någon påtalar en kritik eller reser en svår fråga offentligt. Men opinionsvinden kan ändå få en början. Under senare år har också olika kamper inom brukarrörelserna i Sverige beskrivits i litteraturen. I boken *"Kamper i handikapprörelsen: resurser, erkännande, representation"* beskriver författarna Hugemark och Roman vilka områden som under senare år varit angelägna inom brukarrörelserna Hugemark och Roman, 2012).

När man har fått ett utrymme i medierna så har det också skapats möjlighet för exempelvis yrkesutövaren att kunna få ett erkännande för sin profession och kompetens. Han eller hon kan initiera en professionsdebatt men också en diskussion (debatt) som berör allmänheten. Denna dubbla möjlighet gör det möjligt för en socialarbetare att strida för kollegor och samverkanspartner men också för svaga och utsatta grupper i samhället och deras närstående. Denna bredd skapar också möjligheter att skriva såväl inom fackområdet med fackspråk och använda ett enkelt och slagkraftigt språk i texter som kan läsas för den breda allmänheten. Genom att skriva kan socialarbetaren också bli känd och erkänd för sin sakkunskap men också mod i sin egen positionering. Lusten och modet att använda sitt civilkurage kan ge henne eller honom ett erkännande. I dagens samhälle är det viktigt att en socialarbetare ses som kompetent och professionell. Den utåtriktade socialarbetaren måste därför våga och anta flera utmaningar i jakten på utrymme och därmed även ett erkännande (Brink och Owen, 2007).

Tiden eller rättare sagt tidsbristen är ofta ett argument som används som en förklaring till att man som socialarbetare inte mer aktivt deltar i samhällsdebatten. I boken *"Ett oändligt äventyr: om människans kunskaper"* (Liedman, 2001) skriver Sven-Eric Liedman, idéhistoriker om snabbhetens pris (Liedman, 2008). Kanske det kan vara på det viset att många yrkesutövare känner av arbetsförhållandena och att man upplever möjligheterna som

begränsade eller små att förverkliga sina skrivardrömmar. Också här är det viktigt att se möjligheterna framför riskerna och svårigheterna. Att kunna använda sig av de lagstadgade rättigheterna att uttrycka sina åsikter är centralt. Men det är inte givet att alla verkligen känner till sina möjligheter att uttrycka sina åsikter eller ens meddela sig fritt till exempel med medierna. Förhoppningen är att när du har läst den här boken ska kunna känna dig mer förtrogen och trygg med att skriva och uttrycka dig i mediala sammanhang.

Tiden är ofta en faktor som nämns som begränsande. Radioreportern kan mitt under en direktsändning i studion eller på plats därifrån programmet sänds, direkt ut i eteren, meddela att tiden är slut. Det innebär att programtiden är slut för den här gången. Likaså, kan en debattredaktör på tidningen meddela debattören att man inte kan ge mer utrymme åt sakfrågan eftersom man redan haft en debatt nyligen. I båda exemplen handlar det om att tiden är slut för den här gången. Möjligheten att återkomma vid ett senare tillfälle finns alltid. Vad som är viktigt att tänka på här är att inte ge upp sitt ämne eller debattfråga. En situation med uthållighet och envishet kan här vara på sin plats. Ett debattutrymme i en tidning är alltid begränsat och debattredaktörens uppgift är att se till att många och samhällsviktiga områden täcks in. Därför kan det vara bra om en socialarbetare tänker sig en eventuell publicering i en annan tidning och med annat spridningsområde.

Välfärdsfrågorna i samhället är stora och många. Ibland kan de upplevas som svåra och komplicerade. Det fordras av en socialarbetare att vara uppdaterad med såväl lagstiftning som praxis. Likaså är det viktigt att man är förtrogen med aktuell forskning i det sociala arbetet. All denna förtrogenhet skapar också goda möjligheter att ifrågasätta, kritisera och kommentera en tendens och händelseutveckling. Okunskap och ointresse för utveckling och forskning kan skapa såväl osäkerhet som främlingskap mot opinionsarbete och samhällskritiskt engagemang.

Genom att öppet delta i opinionsarbete och opinionsbildning tvingas också socialarbetaren att vara aktiv och uppdaterad i samhällsfrågorna men också i lagstiftning och praxis. Det är därför möjligt att se opinionsbildningen och det medierade samtalet som något gott och positivt för många delar inom det sociala arbetet. Ett exempel skulle kunna vara en ökad medvetenhet för rättssäkerhet och rättssäkerhetsfrågor. I kampen om utrymme och erkännande behöver en socialarbetare inte känna sig tvingad att

tänka på att det är de stora samhällsfrågorna som förväntas bli kommenterade. Så är det naturligtvis inte. De mindre lokala frågorna och förhållandena kan vara nog så angelägna att få upp på en agenda för debatt. Ibland när jag tar del av en lokaltidning och den lokala debatten kan jag få en känsla av att sociala frågor inte dryftas i någon större utsträckning. Om socialarbetarna inte tar detta utrymme så står med andra ord de sociala problemen och fenomenen obelysta och okommenterade. Ett exempel på en sådan förundran är när politikerna i en kommun beslutar om neddragningar av ekonomin i den sociala sektorn. Naturligtvis måste medborgarna undra om ingen bryr sig om att kommentera konsekvenser och smärtgränser för sådana beslut. Tystnaden kan på sikt bli förödande när exempelvis politiker som fattat nedskärningsbeslut ser att ingen kommenterar eller protesterar. Neddragningen gick ju enkelt att genomföra och då kanske man beslutar om ytterligare besparingar och därmed inskränkningar i den sociala sektorn. Under senare år har ofärden och utanförskapet inte minskat i samhället. Snarare har de sociala problemen tilltagit. Detta har skett på olika sätt. Arbetslösheten har ökat samtidigt som allt fler unga och personer med funktionsnedsättningar och långtidssjukdomar marginaliserats och inte har någon chans att få en trygg framtid med varaktiga arbetstillfällen. Antalet långtidssjukskrivna har ökat samtidigt som tusentals människor har blivit utförsäkrade från Försäkringskassan. Nya familjekonstellationer har blivit alltmer vanligt samtidigt som många barn och unga drabbas av separationer. Ohälsan bland unga har också ökat under senare år. För yrkesutövare inom det sociala området bör det alltså inte finnas någon brist på ämnen och problem för debatt. De problem och utanförskap som finns hos den utsatta människan förtjänar inte bara uppmärksamhet i opinionen. De är alltför viktiga för att bli ignorerade på samhällsagendan.

I detta kapitel har jag betraktat kampen om utrymme och erkännande inom en profession – bland socialarbetare. Kampen är också giltig och nödvändig mellan professioner och professionsområden. Det är exempelvis möjligt och önskvärt att till exempel en socialarbetare, en psykolog och en läkare tillsammans formulerar en debattfråga och tillsammans positionerar frågan och sig själva på en agenda. När såg du senast en läkare, psykolog och en socialarbetare (exempelvis en kurator) framträda i ett debattprogram i en tv-kanal? I ett radioprogram? I en debattartikel i lokaltidningen? Här finns också oanade möjligheter och goda utsikter för den nyfikne och vetgirige socialarbetaren att bryta ny mark.

Inom det socialpolitiska området finns många intressanta dilemman och paradoxer som skulle kunna fånga uppmärksamheten hos politiker och allmänhet att välfärdsfrågorna i framtiden måste ses på ett helt annorlunda vis och därmed prioriteras hårdare och tydligare i den nationella politiken. Det finns också intressanta välfärdskontradiktioner som flera olika välfärdsteoretiker anfört till exempel ”Att ha men att inte kunna” (Culyer, 1994). Inom funktionshinderområdet gör sig sådana kontradiktioner och paradoxer allt mer gällande och synliga. Ett exempel på detta är personer med funktionsnedsättningar som är välutbildade, motiveerade och drömmer om att bli delaktiga på arbetsmarknaden (Niemi och Lundälv, 2013). Trots att dessa förutsättningar är uppfyllda upplever flera funktionsnedsatta att de inte är önskvärda på arbetsmarknaden. I mycket försiktiga ordalag nämns att det råder en bristfällig flexibilitet på arbetsmarknaden och hos arbetsgivare som kanske endast är beredda och intresserade att anställa personer med funktionsnedsättningar om de av staten tilldelats ersättningar exempelvis genom att bli uppmuntrade att inleda lönebidragsanställningar (Törnbohm et al, 2011).

Vad säger professionella yrkesutövare om dessa paradoxer och dilemman? Är de beredda och intresserade av att kommentera och debattera dessa utanförskap? Ingen lagstiftning eller sekretess kan förhindra socialarbetaren att ta sig ton i samhällsdebatten. De nya sociala problemen förtjänar uppmärksamhet precis som de mer traditionella och ”gamla” sociala problemen som är mer kända och utbredda. För att dessa områden ska kunna uppmärksammas och problematiseras kanske det fordrar erfarenheter och förmågor hos socialarbetaren att ha en blick på hur den förda socialpolitiken sett ut under senare decennier. Det handlar med andra ord om att kunna sin historia och den socialpolitiska utvecklingen. Här skulle till exempel unga och oerfarna socialarbetare tillsammans med seniora socialarbetare gemensamt kritisera och debattera olika sociala problem och företeelser i samhället. Genom ett sådant samarbete skulle också ett socialt utbyte uppstå vilket alla skulle kunna vara vinnare på.

Inom socialarbetarkåren finns såväl juniora som seniora socialarbetare som borde kunna och ta sig an uppgiften att bilda opinion för de mest utsatta i samhället. Vid sidan av de yrkesverksamma socialarbetarna finns två grupper till som skulle kunna initiera och agera opinionsbildare. Det handlar om socionomstudenter och pensionerade socialarbetare som lämnat sitt yrkesliv bakom sig.

Också dessa båda grupper har en viktig uppgift att vara med och kommentera och kritisera de svaga punkterna i det sociala arbetet och i den förda socialpolitiken. Bara i Sverige finns tusentals socionomstudenter, yrkesverksamma socialarbetare och pensionerade socialarbetare. Få av dem medverkar aktivt i socialt opinionsarbete i medierna. En allvarlig men också tragisk utveckling på flera vis. Frågorna, debattämnena och utsattheten är många och utbredd. Det finns med andra ord en viktig uppgift som väntar så oändligt många fler socialarbetare – att vara med i opinionsbildningen.

Opinionsbildningen och förmågan att kunna kommunicera såväl professionsfrågor som frågor som berör patienter och klienter kan ses som ett värdebevis. Framgången att kommunicera en professionsfråga är naturligtvis avhängigt vilken kraft och mobilisering som finns i gruppen. Låt oss se på ett exempel. I samband med en föreläsning om opinionsbildningens betydelse som jag höll för socialarbetare restes flera intressanta frågor. Det handlade om såväl tystnadskulturen som att kunna tänka i nya banor.

Föreläsningen vände sig till erfarna kuratorer inom primärvården, hälso- och sjukvården samt till skolkuratorer. Vad hade dessa kuratorer inom de tre områdena gemensamt? Förutom tystnadskulturen och den defensiva hållningen hade alla erfärut förändrade arbetsvillkor, professionsutveckling, ökade patienttillströmningar och så vidare. De hade också gemensamt att de upplevt och följt en avrustning och reducering av den egna verksamheten. De hade också förlorat kollegor och sett allt mindre resurstilldelning till verksamheterna. Allt sammantaget hade ägt rum samtidigt som vårdbehoven inte hade minskat inom till exempel primärvården.

Snarare hade behoven ökat till exempel genom att allt fler patienter sökte vård och stödinsatser för psykisk ohälsa. Under min föreläsning mötte jag knappast några resignerade kuratorer.

Snarare var de fulla av tillförsikt men också av nyfikenhet på nya vägar. Att förena min egen lärar- och forskarroll med ett journalistiskt förhållningssätt (och min egen förförståelse av journalistrollen), satte igång diskussioner och tankar i gruppen.

Tillsammans kom vi att reflektera över opinionsbildningens betydelse och verkan i socialt arbete. När föreläsningen började lida mot sitt slut försökte jag att uppmana församlingen att själva ta initiativ och våga ta ett steg till en förändring. Det fanns motivation till förändring i gruppen och det gav också en tillförsikt hos dem som lyssnade. Vi skildes därefter åt. Historien om den lyssnande skaran hade kunnat sluta här. Några dagar senare får

jag e-post från en kuratorsgrupp inom primärvården. De tackade för föreläsningen och gav mig uppmuntrande ord för de tankar som satts igång hos dem. Därefter fortsatte jag att läsa raderna i e-post. De hade skrivit en debattartikel som handlade om deras syn på kuratorsarbetet och behovet av ett utvidgat stödarbete inom primärvården. Ett första steg var taget att synliggöra en del av den egna professionsutvecklingen och professionsarbetet. Jag läste igenom brevet och tog mig sedan an artikeltexten. Efter genomläsning förstod jag att deras budskap var klart. De hade positionerat sig och ville nu ta upp en kamp. Efter två veckors tid kunde jag sedan läsa artikeln som hade publicerats i en dagstidning. Kuratorsgruppen hade tagit sin första ton i samhällsdebatten. Vad kan vi lära oss av detta? De skrivande kuratorerna visade genom sin handling att det aldrig är för sent att lära sig bli debattörer och därmed en del av det opinionsbildande samhället. För det andra kan man säga att gruppen som bestämde sig för att initiera debatten kom att bli viktiga förebilder för andra inom professionen. Som en budkavel har den artikel som de författade möjliggjort att vinna ytterligare spridning om andra socialarbetare skulle fortsätta att ta sig ton.

Vilken verkan och effekt har då skrivandet i sig? Naturligtvis är det viktigt att följa upp och se om debatten fått någon avsedd effekt eller ej. Det är givet att kuratorerna genom att ha fått sin text publicerad i tidningen fått ett erkännande av kollegor, samverkanspartners och kanske även av patienter/klienter och deras närstående. Klart är dock att kuratorerna i det här fallet har fått en första erfarenhet av att bilda opinion i en lokal debatt. Debattartikeln och processen fram till publicering kan också användas som utbildningsmaterial. Deras röst och författande skulle kunna tjäna som underlag och grundande för exempelvis andra yrkesutövare men även för socionomstudenter som söker sina förebilder på olika sätt.

Socialt arbete och socialpolitik i medierna har handlat i stor utsträckning om vilken typ av problem som har uppmärksammats i verksamheter men även inom forskningen (Blomberg, 2004). Många socialarbetare ser vilken roll de har i medierapporteringen samtidigt som ansvariga inom olika verksamheter varit otydliga med att en särskild medie- och informationspolicy ska följas och att uttalanden till medierna endast ska ske genom särskilda talesmän eller av dem själva (Hörnfeldt, 1999). Dessa fenomen kan skapa alienation och konservera en rädsla och osäkerhet hos

socialarbetare att förbli tysta och passiva i en allt större utsträckning.

Inom olika samhällsområden har ansvariga fått lära sig att umgås med journalister och medier genom särskilda utbildningar som ges av olika konsulter och medietränare. Mediehantering och medieträning i sig som företeelse har skapat gränser och rekommendationer om vad som bör sägas och vilka situationer som kan uppstå. Däremot har debatt- och opinionsbildningen kommit mer eller mindre helt i skymundan. Alla människor har rätt att uttrycka en åsikt även om det inte är i överensstämmelse med arbetsplatsens officiella måldokument eller policy. Förvisso kan uttalanden skapa offentliga stridigheter vad en anställd får lov att säga och hur det uppfattas av ett ledarskap. Ett exempel på detta är när en myndighetschef vid en myndighet kritiserar två anställda som i egenskap som forskare gjort ett uttalande. Detta kom att publiceras i en vetenskaplig tidskrift (Rashid, 2012).

Fokuspunkter:

- Brukarorganisationer och patientföreningar är aktiva i opinionen och är goda förebilder inom opinionsområdet.
- Möjligheten att delta i den officiella opinionsbildningen och i debatten skapar handlingsutrymme för alla och är en sund grund

Medielogiken och systemet

Medierna i samhället förändras ständigt och utvecklingen går snabbt fram också i det så kallade mediesystemet. I detta system arbetar flera olika yrkesgrupper som exempelvis politiska ledarskribenter, debattredaktörer, journalister, fotografer, administrativ personal m.fl. Det finns naturligtvis många kännetecknande drag för mediesystemet och dess aktörer.

Nyhetsrapporteringen liksom medierapporteringen generellt tenderar att bli allt snabbare och effektivare. Eftersom de traditionella medierna även använder sig av Internet så kan nyheter och förlopp i nyhetsläget presenteras, publiceras och kommenteras i realtid. Detta innebär också att de aktörer som arbetar inom själva mediesystemet blir vana vid att arbeta mycket snabbt med kommunikation. Idékläckning av tänkbara nyhetsuppslag på redaktionerna går fort liksom journalisters kontakter med intervjupersoner (olika yrkes- och professionsföreträdare). De vill genomföra intervjuer på telefon omgående eller boka in en intervju inom någon timmes resit. Den snabba kommunikationen skapar naturligtvis också stress inom mediesystemet vilket innebär att stora mängder nyheter ska vinna publicitet i spalterna respektive under den sändningstid som ska fyllas med inslag under olika rubriker. Någon kan beskriva denna nyhetsproduktion i termer av nyhetsfabriker där det produceras och konstrueras nyheter på löpande band. Hur varaktig en nyhet blir för läsekretsen är det ingen som kan förutspå och inte heller vilka konsekvenserna blir för de som deltagit i medierapporteringen. Eftersom kränkningar kan uppstå genom såväl dåligt bemötande från journalisters sida liksom så kallade publicitets-skador kan uppstå genom att personer i utsatta livssituationer porträtteras i medierna, förekommer det att artiklar anmäls till granskande organ som exempelvis Allmänhetens Pressombudsman, Myndigheten för radio och tv samt till den brittiska myndigheten OfCom.

För samhällsdebattören är det viktigt att känna till lite om denna bakgrund när man kontaktar exempelvis en tidningsredaktion. Nyhetspulsen är oftast hög samtidigt som journalister är stressade i

sin egen vardagsverklighet. Genom att försöka sätta sig in i deras arbetssituation och mediernas egen logik, så kan det vara lite lättare för andra yrkesgrupper att lära sig att umgås med medierna på ett bra sätt (Lundälv, 2000; Lundälv, 2004; Lundälv och Moberg, 2006). Men som debattör är det vanligtvis inte huvudredaktionen du har kontakt med. Snarare är det debattavdelningen som du vänder dig till direkt. Där arbetar vanligtvis en eller flera debattredaktörer med att informera alla om skrivreglerna för debattartiklar samt att läsa och bedöma de debattinlägg som dagligen strömmar in till tidningen. Det finns en konkurrens mellan medierna. Konkurrenten består i en kamp om de ofta åtråvärda nyheterna. Ibland vill debattredaktören att debattartikeln ska innehålla en eller flera nyheter som ännu inte har rapporterats av nyhetsjournalister på den egna tidningen. På en del tidningar sker en inre konkurrens om nyheter även om man utåt inte berättar om detta. Debattredaktionen vill vara först med en debatt som innehåller en nyhet samtidigt som nyhetsredaktionens ledning vill vara först med den ledande nyheten. Någon annan tidning resonerar på det viset att en debattartikel som innehåller en bra nyhet samtidigt som nyheten finns samma dag på ledande nyhetsplats.

Fokuspunkter:

- En dagstidning består av två typer av redaktioner: nyhetsredaktion respektive debattredaktion. Det finns dessutom en politisk redaktion där en eller flera ledarskribenter arbetar med texter till tidningens ledarsida. Kulturredaktionen på en tidning är avgränsad och fokuserad till kulturområdet.

DEL III - HANDLING

Handlingsstrategier

I denna tredje del i boken diskuteras hur debattören praktiskt kan gå tillväga för att få sin text granskad och publicerad i medierna. Tidigare i boken har det beskrivits om verklighet och filosofi. Nu är det dags för professionsföreträdaren att skrida till verket och ta sig ton i samhällsdebatten. De nödvändiga förutsättningarna finns att kunna delta i ett opinionsarbete. Kampen om utrymmet kan därmed börja.

Varje debattör bör ställa sig frågan vad som motiverar en debatt och vad som han eller hon vill ha sagt. Motiven och grunden för själva debatten är viktig att ha klart för sig eftersom det är en bra utgångspunkt att debattören själv brinner för sitt ämne och problem. För att författa själva debatttexten fordras även att debattören betraktar sig själv som just en skrivande debattör i inledningsskedet. Statusen som debattör säger en hel del om personen själv är beredd att ta risken, leva med risken och hantera riskerna med att föra sig själv och ämnet ut på en debattarena. Vad som väntar ute på denna arena vet ingen på förhand. Inte ens debattören själv kan förutspå detta när det handlar om ett nytt ämne för debatt. Självförtroende är viktigt. Debattören måste tro på sig själv och finna en trygghet i det som han eller hon vill ge uttryck för i en debattartikel. Om debattören är bekväm och trygg i sitt eget skrivande så kommer med stor sannolikhet även denna trygghet att finnas med i skrivandet av en debattartikel. Ibland kan det vara på det viset att en person som författat en debattartikel kan förväntas medverka i radioprogram eller bli intervjuad av en journalist vid en tidning, radio eller tv. Men det är inte självklart att personen har samma förmåga att uttrycka sig och sina åsikter i muntlig form.

Konsten att vara förtrogen med det ämne som man vill debattera ska inte underskattas. En rekommendation är därför att vara försiktig med att debattera och diskutera något inom ett ämne där man saknar kunskaper eller som ligger utanför det egna sakområdet. Även om medierna kan uppmuntra till ett sådant deltagande så finns det också risker med att uttala sig om saker och förhål-

landen som man inte har någon djupare kunskap om. Riskerna med att göra felaktiga eller till och med alltför spekulativa uttalanden kan medföra att det uppstår skevheter i debatten och senare till och med medierapportering som fokuserar utifrån detta. Debattörens trovärdighet kan därmed också komma att skadas även om enstaka felsteg kan förlåtas.

När du väl har bestämt dig för att författa en debattartikel ska du helst författa din text kortfattat och koncist. Ju mer koncist och därmed tydlig artikeltexten är i sitt huvudbudskap desto större möjligheter har du att vinna en publiceringsframgång. Det finns med andra ord all anledning att öva sig i att textbegränsa artikeln. Det är därför viktigt att du bara tar med de viktigaste och mest intressanta delarna i artikeln.

Fokuspunkter:

- Viktigt med insikt och sakkunskap i det ämne/område som du ger dig in i som debattör.
- Begränsa debattartikelns omfång. Ju mer koncist och kortfattad du är i att presentera ditt budskap i debattinlägget desto större chans att kunna bli publicerad i tidningen.

Etik och medieetik

Medieetik eller pressetik handlar om vilka etiska krav som ställs på journalister och på journalistiken i samhället. Vilka är de bärande etiska principerna som journalistiken är baserad på? Vilka etiska dilemman är viktiga för en socialarbetare att känna till innan han eller hon väljer att medverka i ett sammanhang i medierna? Vilka kan de etiska konsekvenserna vara och hur hanteras etiska frågor i efterhand?

Facebook som ett relativt nytt socialt media är intressant att diskutera lite. Facebook har under flera år fått en global användning och spridning. Ordet och namnet Facebook är välkänt för de flesta datoranvändare men också i folkmun (Carlsson, 2010; Solin, 2010).

Idag använder många människor sociala medier för att utbyta tankar och berätta om olika vardagliga och speciella händelser som man har varit med om. Detta delas med så kallade ”vänner” inom exempelvis det sociala mediet ”Facebook”. Allmänt kan man säga att ju mer en person använder sig av sociala medier dagligen desto större är risken för att en och en var utvecklar och blir beroende av det sociala mediet. Det som är vanor i privatlivet behöver naturligtvis inte med någon automatik bli en vana i yrkeslivet men under senare år har privat användande av sociala medier, under arbetstid uppmärksammats i medierna. Att vara intresserad och förtrogen med användandet av sociala medier kan vara något positivt. Att använda sig av sociala medier visar på att man är nyfiken, kreativ, modig och vetgirig. Det här är förstås bra egenskaper hos en blivande debattör och opinionsbildare. För den som inte är en van användare av sociala medier kan osäkerheten och hastigheten te sig skrämmande. Oavsett om du är en användare av sociala medier eller ej så bör alla vara medvetna också om osäkerhet, risker och eventuella skador (publicitetskadorna och kränkningar) som kan uppstå som en konsekvens av användandet av de nya medierna i samhället. Låt oss ta två exempel som kan illustrera såväl fördelar med sociala medier som negativa konsekvenser för ett sådant användande.

Fall A. Stina arbetar som enhetschef inom socialtjänsten i en medelstor kommun. Hon är samordnare och ledare för en lokal krisstödsgrupp (POSOM-grupp) i kommunen. Sedan något år tillbaka har krisstödsgruppen börjat använda sociala medier för att dels informera om sin verksamhet och dels används den i de situationer ("skarpa lägen") när en krishändelse har ägt rum. Genom att kommunen och krisstödsgruppen har en informationsplattform som Facebook, så kan de ständigt uppdatera sin egen information till berörda av händelsen. För att undvika effekter av parallellprocesser och ryktesspridningar är det viktigt att det finns en tydlig information som är uppdaterad. Det är också viktigt att veta att samtliga POSOM-gruppers medlemmar vet vilken information som tills tillgänglig online på Internet. En annan sak som det är viktigt att man är medveten om är att medierna även använder sig av Internet för sin verksamhet och för publiceringar. Medierna använder sig även av sociala medier som en informationskälla när man letar efter underlag och material till en artikel eller reportage. För alla professionella yrkesutövare som till exempel socialarbetare är det därför viktigt att förhålla sig kritisk till sekretess, tystnadsplikt och till såväl etiska som moraliska kodex samt till arbetsplatsens medie- och informationspolicy när man använder sig av sociala medier i sitt arbete. När man använder sig av sociala medier är det viktigt att tänka på att såväl informationshastigheten som spridningshastigheten är hög.

Det finns egentligen ingen anonymitet i själva användandet av denna typ av medier. Likaså är det också bra att vara medveten om att vare sig text- eller bildmaterial går att radera (ta bort) efter att dessa publicerats i det sociala mediet på Internet. Därmed kan man säga att ingen har kontroll över hur detta material tas emot av mottagaren eller om informationen används i annat syfte än vad det var tänkt från början.

Fall B. Asta är socialsekreterare på ett socialkontor i en mindre kommun. Hon är en erfaren socialarbetare som jobbat i flera år inom socialtjänsten. Hon ses som en förebild för flera yngre kollegor och har de senaste åren varit handledare för flera socionompraktikanter som går sin utbildning. Nyligen har Asta kommit i kontakt med sociala medier på sin fritid. En god vän till henne har lärt henne hur Facebook fungerar i praktiken. Med stort intresse och iver vill hon nu berätta om förhållanden som socialarbetare befinner sig i. Hon börjar skriva på sin Facebook-sida om hur hon upplever sin roll som socialsekreterare och hur hon i några ären-

den upplever att rättssäkerheten är satt ur spel. Asta fortsätter och skriver. Hon upplever det som härligt och i sig befriande att skriva om sin yrkesvardag för andra människor. Även om inga klientnamn eller andra direkta uppgifter som kan härröra till ett specifikt ärende kan röjas, beskriver Asta flera besvärliga situationer och människoöden på sin Facebook-sida. Fler och fler personer vill bli hennes vänner på Facebook. Asta känner sig uppskattad och sedd i sitt skrivande. Efter två månader blir hon inkallad till enhetschefen på socialkontoret som vill tala med henne. Hon blir då anklagad för att vara illojal mot sin arbetsgivare eftersom hon inte talat om för arbetsgivaren att hon har en ”socialarbetarblogg”. Hon anklagas också för att ha brutit mot tystnadsplikten och sekretessen i flera fall. Två personer har dessutom anmält Facebook-sidan till socialtjänsten men även gjort en polisanmälan mot händelsen. Asta är anklagad och misstänkt för att ha brutit mot tystnadsplikten men anklagas också för förtal i sitt skrivande. Vilka lärdomar kan dras från detta fall?

De sociala medierna är till för alla människor i ett samhälle. Facebook används idag av såväl enskilda privatpersoner, grupp-sammanslutningar av personer, enskilda yrkesutövare som olika arbetsgivare i privat och offentlig regi. Ett stort antal ideella organisationer använder även sociala medier såväl för att nå sina egna medlemmar som att nå ut i omvärlden. Fallet med socialarbetaren Asta visar på en situation när en privatperson blir engagerad och entusiasmerad av såväl en lust och drivkraft att skapa en opinion som att använda en ny teknologi och informationsskanal för att vinna spridning för sin egen tanke och ideologi.

Sociala medier har en potential som man skulle kunna använda för att utveckla etiska lärplattformar. Ett exempel på detta vore att professionella yrkesutövare kunde lära sig att använda reella fall från verkligheten i form av vinjetter. Facebook skulle till exempel kunna utvecklas till ett forum där etiska dilemman och problem synliggörs för andra. Genom att ha en sådan sida på Facebook skulle man till exempel knyta samman olika socialkontor och verksamheter i en region. Facebook skulle som socialt media kunna användas i utbildningssammanhang för professionella yrkesutövare och även vara en social mötesplats. Bland annat skulle olika möjligheter till reflektioner och utbyte kunna finnas.

Fokuspunkter:

- Sociala medier som till exempel bloggar, twitter och Instagram kan användas i debattsammanhang och för att snabbt sprida olika budskap.
- Sociala medier innebär en hög informationshastighet och kan även skapa osäkerhet hos användare. Det är viktigt med kunskap och medvetenhet om de olika sociala mediernas spridningskraft i samhället.
- Det är viktigt att vara medveten om vilka risker och skadekonsekvenser som ett felaktigt eller oöverlagt användande av sociala medier kan få.

Ansvar

Ansvar kan ses som en moralisk princip (Jonas, 1994). Vilket ansvar har varje socialarbetare för att kommentera och kommunicera sociala frågor och socialt arbete i samhället? En professionell yrkesutövare kan motivera för sig själv att han eller hon inte har något eget ansvar för att medverka i medierna. En professionsutövare i arbetslivet har aldrig någon skyldighet att medverka i såväl medierapporteringen som i en opinionsbildning (Scanlon, 2011). Däremot kan vi alltid diskutera kommunikativa möjligheter, moraliska förpliktelser och etiska överväganden. Någon kan betrakta detta argument som om yrkesutövaren skulle befria sig från sitt egenansvar. En socialarbetare betraktar sig själv som ett verktyg i socialt arbete. Han eller hon ska försöka stödja en klient eller patient som befinner sig i en utsatt livssituation. I klient- respektive patientrelationen finns det egentligen bara renodlade maktrelationer. Det är ytterst sällan som det finns en jämbördig relation mellan hjälpare och klient. Särskilt påtagligt blir detta maktinslag i relationer socialarbetaren använder sig av i sin maktutövning. De rutiner, regelverk och lagstiftning som socialarbetaren arbetar utifrån kan vara komplicerade och till och med helt och hållet obegripliga för den som är utsatt och hans/hennes närstående. Därför har socialarbetaren en viktig uppgift att på ett enkelt vis förklara hur regler, rutiner och lagstiftning fungerar och vilka intentionerna är för att kunna ge hjälp och stöd. Socialarbetaren har ett juridiskt ansvar men också ett moraliskt och etiskt ansvar att denna information kan förmedlas till hjälpsökande. Man brukar tala om hur viktigt det är att en socialarbetare är medveten om de olika rättssäkerhetsaspekterna. Detta ansvar kan vara delikat för en socialarbetare att förhålla sig till på egen hand. Stöd från chef, kollegor och en regelbunden närvaro i handledningsgrupper ger socialarbetaren stöd och vägledning i svårare situationer. Likaså kan socialarbetaren få fortbildning och vidareutbildning i ämnet.

Ansvaret som moralisk princip är något som inte bara intresserar socialarbetaren utan även journalisten. Medierna möter sällan

socialarbetare som öppet deklarerar att de inte längre kan ta ansvar för ett avancerat utredningsläge i socialt arbete. Låt mig ge ett exempel på en utsatthet inom socialtjänsten där flera socialarbetare blir utsatta för en förhöjd risk för att såväl rättssäkerhet som etiska värdegrundsfrågor kan komma att sättas ur spel.

På ett socialkontor anställs det många nyutexaminerade socio-
nomer. Flera erfarna socialarbetare har slutat på grund av olika
omständigheter. De socialarbetare som arbetar kvar på kontoret
har bara något års erfarenhet av praktiskt socialt arbete. Några
goda förebilder för de nyanställda är svåra att frambringa. Vad blir
konsekvenserna för klienterna på ett socialkontor när personalom-
sättningen varit så påfallande stor? Någon kanske reflekterar över
att klienterna kan uppleva alienation till hjälpapparaten när en
klient har fått möta flera nya socialarbetare utan att få den adekva-
ta hjälpen och stödet. Hur utvecklas trovärdigheten för det sociala
arbetet och vilka risker uppstår för att något ska bli fel i bemö-
tande, handläggning, utredning och beslutsskedet? För en journa-
list finns det flera intressanta berättelser och nyhetsinslag som
skulle kunna skapas utifrån dessa situationer. En journalist kan
ställa sig frågan varför ingen socialarbetare slår larm? Varför säger
inte socialarbetarna ifrån? Tystnaden kan komma att tolkas som att
den som tiger samtycker. Om medierna sedan inleder en gransk-
ning av till exempel ett omhändertagande av ett barn enligt LVU
(Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) kommer flera
frågor att ställas varför ingen reagerat och varför inte ordentliga
åtgärder har satts in i tid. Under många år har just sådana medie-
granskningar och undersökande journalistik bidragit till att social-
arbetare har blivit allt mer rädda och försiktiga för att uttala sig för
medierna. Genom att en socialarbetare aktivt valt att tiga och inte
ta ett ansvar för att debattera och diskutera dilemman och
svårigheter i socialt arbete, har dessa olyckliga effekter och resul-
tat uppstått. Medierna är väl medvetna om de rädslor som finns
hos yrkesverksamma inom socialt arbete.

Fokuspunkter:

- Rädslor för medierna finns hos flera yrkes- och professionsgrupper i samhället. Socialarbetare har i medierna framställts som osäkra och rädda för journalister.
- Osäkerhet och eventuella rädslor för medierna är något som varje professionsföreträdare måste hantera och lära sig att försöka bryta genom utbildning och kunskap. Medierna är viktiga informationskanaler och innebär unika möjligheter för exempelvis socialarbetare att kunna nå ut till såväl klienter som potentiella hjälpbehövande vid en krishändelse.

Att ta sig ton

Det har hänt att jag har mött blivande socionomer som själva har uppfattningen att de uttrycker sin åsikt i samhällsdebatten relativt ofta. Vid en lektion på universitetet frågade jag en klass studenter om det fanns några av dem som brukar uttrycka sina åsikter i debattsammanhang? Några studenter berättade då att de brukar skriva om olika ämnen och problem och att de vanligen själva publicerar dessa inlägg på en egen bloggsida eller hemsida på Internet. Andra berättade att de skriver inlägg på dagstidningarnas hemsidor där de kommenterar publicerade nyhetsartiklar. De skriver debattinlägg men utan att signera artiklarna. På så vis är de anonyma men samtidigt så behöver de heller inte stå för sina åsikter. När jag undervisar om betydelsen av opinionsbildning och medierelationer på Socionomprogrammet möts jag alltid av nyfikna och vetgiriga studenter som alla vill lära sig mer om strategier och förhållningssätt i fråga om information, kommunikation och journalistik. Som lärare upplever jag att dessa frågor och områden är nya för studenterna och att de vill lära sig mer om mötet med medierna.

Att ta sig ton i samhällsdebatten kan förvisso beskrivas som en konst i sig. Men att bli tongivande och ledande i en debatt är inte något som sker av en slump. Det är snarare medvetna handlingar och strategier som leder fram till en framgångsrik debattrunda. Inget kan tas för givet och inget utrymme ges därför åt någon person som inte söker sig till ett debattforum och medvetet strävar efter att vinna publicitet och debatt. Den här boken handlar om en kamp som varje professionell yrkesutövare bör ta nämligen om kampen om utrymmet i medierna. Det är en kamp som han eller hon kan vinna eller förlora just den aktuella stunden. Kampen är kontinuerlig vilket innebär att debatter och samhällsengagemang inte är något som sker vid ett visst tillfälle utan är ständigt återkommande. Låt mig ge ett exempel på detta. Om en socialarbetare ringer ett telefonsamtal till en journalist på en tidning och frågar om tidningen kan komma och besöka socialkontoret för att uppmärksamma en ny rutin eller behandlingsmetod, så kanske

nyhetschefen tackar nej. Motiveringen som socialarbetaren kan få av nyhetschefen eller journalisten brukar vara att tidningen nyli- gen har uppmärksammat området som socialarbetaren nu vill återberätta. Det har uppstått en s.k. mättnad. Men samtidigt så kan nyhetschefen gå socialarbetaren till mötes genom att fråga honom eller henne om det inte finns något annat nytt att berätta. Inte sällan kan det då utvecklas ett förtroendeingivande samtal mellan journalisten och socialarbetaren på telefonen.

Kanske någon har uppfattningen att det fordras mycket kunskap och tid för att ge sig in i kampen om utrymmet. Snarare kan man nog säga att det krävs mod och civilkurage att kunna stå upp för sina åsikter men också för sitt självbestämmande. Detta trots att grundlagstiftningen skapar såväl grunder som skydd för alla medborgare att kommunicera och yttra sig i samhället. I kampen om utrymmet deltar många samtidigt. Man kan uttrycka det som att det finns flera personer som samtidigt vill uttrycka sina åsikter och ståndpunkter i olika ämnen. Några av dem försöker att sätta en tydlig agenda och komma med något helt nytt. Andra personer försöker vinna ett debattutrymme genom att återuppta en debatt som tidigare avslutats. Detta kan också vara en god idé särskilt om det har förflutit en tid och där man kan märka att det påtagligt inte har hänt något med ett samhällsproblem.

Att ta sig ton i samhällsdebatten kan kanske vara lättare sagt än gjort. Som pennfåktare finns det flera saker som man först måste göra klart för sig. För någon som ska debutera kan det handla om att övervinna sina egna rädslor (och kanske även andras till exempel medförfattarens osäkerhet) eller ömsesidiga oenigheter om innehåll, språk etc. inför en eventuell publicering. Under många år har det på sina håll i arbetslivet spridit sig en tystnad och tystnads-kultur. Flera fackliga organisationer har framställt trycksaker och foldrar inom olika kampanjer för att få till stånd öppna samtal och diskussioner i samhället.

Men det är inte bara i debatter och diskussioner som man har försökt att lyfta fram betydelsen av delaktigheten. Ett fenomen som framträtt och utvecklats har varit lex Sarah och lex Maria. I anslutning till att såväl lex Maria respektive lex Sarah-anmälningar har gjorts av någon person har det inte varit ovanligt med såväl medierapportering som debatter utifrån dessa olika anmälningar. Även om det inte behöver vara den s.k. anmälaren själv som initierat själva den offentliga debatten, så har de varit en typ av ”innovatör” i debattämnet. Dessa olika anmälningar kan också

fungera som ”isbrytare”. Under senare år har medierna rapporterat om lex Sarah-anmälningar och lex Maria-anmälningar. En sökning i de båda mediedatabaserna Mediearkivet och Newslin arkiv visar hur vanligt förekommande de båda begreppen varit i medie-rapporteringen.

Tabell 2. Lex Sarah-anmälningar och Lex Maria-anmälningar i medierapporteringen i Sverige åren 1997-2012. Antal artiklar i dagspressen (Källa: Mediearkivet och Newslin arkiv). Absoluta tal.

Begrepp	Mediearkivet	Newslin arkiv
Lex Sarah	7424	833
Lex Maria	23144	2362

En sökning av orden lex Sarah respektive lex Maria på sökmotorn Google.se i november 2012 (2 november 2012) gav totalt 10 900 000 respektive 19 800 000 träffar. Antalet sökträffar på artiklar som publicerats i svensk press under senare år indikerar på ett stort antal publiceringar där Lex Sarah och Lex Maria kommit att beskrivas (se mer i Tabell 2).

Fokuspunkter:

- Mod och civilkurage är utmärkande drag hos de debattörer som formulerar en samhällskritisk debattartikel.
- I en kamp om utrymmet i samhällsdebatten figurerar olika aktörer. Att erövra ett utrymme handlar om att ta sig ton d.v.s. exempelvis att anlägga ett nytt kritiskt perspektiv.
- Lex Sarah och Lex Maria är två kritiska rapporteringssystem som skulle kunna utgöra grunden/utgångspunkten för en fortsatt kritisk debatt i samhället och på tidningarnas debattsidor.

Socialt arbete och opinionsbildningen

För att väcka en opinion i en fråga finns det flera olika sätt för en socialarbetare att nå framgång. Att skriva debattartiklar och insändare kan vara ett sätt för att beskriva och väcka frågor till debatt. Ett annat sätt kan vara att mobilisera resurser till en demonstration. Ett tredje kan vara att delta i upprop eller namninsamling mot specifika förhållanden inom socialt arbete. Inom funktionshinderrörelsen både i Sverige men också globalt finns såväl en erfarenhet som en tradition att bedriva olika former av protester. Dessa protester kan ta sig olika uttryck genom namninsamlingar, demonstrationer men också ockupationer. Ett exempel på en protestyttring som anordnades av föreningen GIL (Individual Independent Living) genomfördes en oktoberdag 2012 i Göteborg. En grupp personer med funktionsnedsättningar protesterade mot bristande tillgänglighet i kollektivtrafiken. Sju personer med rullstolar tog sig ombord på en spårvagn i centrala staden. Föraren vägrade att köra spårvagnen eftersom det får vistas maximalt två rullstolar i spårvagnen. Aktivisterna från GIL vägrade att lämna spårvagnen och polis tillkallades till platsen. Förutom resenärer och polis fanns medierna för att rapportera om protestaktionen. Detta resulterade i flera tidningsartiklar i lokalpress, kvällspress och i radio (Håkansson, 2012; Kärnstrand, 2012; Nilsson, 2012; Nyström, 2012; Schwartz, 2012; Tidningarnas Telegrambyrå, 2012). Vad kan olika yrkes- och professionsföreträdare lära av en sådan händelse? Genom att protestera mot otillgängligheten i transportsystemet valde en grupp personer med funktionsnedsättningar att demonstrera öppet på en spårvagn. Eftersom medierna från press, radio och tv rapporterade om händelsen fick demonstrationen och den korta ockupationen av en spårvagn ett stort genomslag. Demonstranterna lyckades även att få till stånd en aktiv medierapportering samtidigt som händelsen också gjorde det möjligt för olika aktörer att kommentera händelsen i anslutning till nyhetsartiklar och bloggar. Med en relativt liten insats från

demonstranternas sida lyckades man få till stånd en medierapportering och debatt i fråga om tillgängliga transportmedel för personer i utsatta livssituationer. Nu kan vi återvända till frågan vad andra kan lära av denna situation. En socialarbetare skulle med relativt enkla medel kunna engagera sig genom att kommentera en medierapportering eller pågående debatt inom området tillgängliga transporter. Om transportsystemet exempelvis inte är tillgängligt för stora grupper av personer med funktionsnedsättningar så kan det leda till att samma grupper får en begränsad möjlighet till delaktighet i samhället. Hur ska exempelvis personer som inte kan förflytta sig i samhället kunna ta del av de offentliga stöd- och servicetjänsterna? Denna typ av frågor skulle exempelvis både socialarbetare och personliga assistenter kunna debattera tillsammans eller tillsammans med drabbade brukare. Genom att skriva tillsammans med aktiva brukare som exempelvis är i brukarorganisationer eller patientorganisationer kan debatten bli mer livaktig och framåtsträvande. Men självklart finns det även möjlighet för olika yrkes- och professionsgrupper att skriva debattinlägg tillsammans.

Många debattinlägg som författas av socialarbetare handlar inte om brukares, klienters eller patienters situation i allmänhet. Snarare finns det en tendens under senare år att flera av artiklarna beskriver arbetssituationen och arbetsvillkoren för socialarbetarna själva (Arvidson-Molin, 2012). Givetvis påverkar besparingar och försämrade arbetsvillkor situationen för hur många socialarbetare upplever sitt eget sociala arbete vilket i sin tur påverkar brukare och klienter. Det finns flera goda exempel på när socialarbetare har skrivit debattartiklar och insändare för att påtala situationen på exempelvis ett socialkontor där man själv arbetar. Följande exempel handlar om situationen för flera socialarbetare på en socialförvaltning som är kritiska till de egna arbetsförhållandena och synen på det sociala arbetet. I en insändare skriver en namngiven socialsekreterare tillsammans med ett antal icke namngivna socialarbetare hur de upplever situationen. De avslutar sin insändare med ett antal krav som de ställer direkt till politikerna i kommunen. I insändaren står följande:

”Det är dags för politikerna att agera. Vi socialsekreterare kräver förändring. Mot ovanstående bakgrund ställer vi återigen samma frågor till politikerna: 1) Hur och när ska Uppsala kommun uppnå samma löneutveckling för socialsekreterare som grannkommuner? 2) Hur ska man se till att skillnader i lön

beroende på arbetsplats försvinner? 3) Hur motiverar man att olika befattningar såsom socialsekreterare, assistenter, administratörer, gruppleddare och strateger har olika löner trots liknande arbetsuppgifter på olika arbetsplatser? 4) Hur och när ska socialsekreterare värderas för sin utbildning och sina krävande arbetsuppgifter och uppnå samma löneutveckling som anställda inom exempelvis teknik och service? 5) Hur kan rättssäkerheten inom socialtjänsten säkerställas med så hög personalomsättning?” (Hamnquist, 2012).

Men det finns också andra former som socialarbetare deltagit i opinionsbildning. I Göteborg demonstrerade 400 socialsekreterare på ett torg i juni 2012 mot den stora personalomsättningen bland socialarbetare, bättre arbetsförhållanden och högre lön (Nyström och Alvenby, 2012).

Det är naturligtvis viktigt att brister, problem och dilemman inom socialt arbete och inom hälso- och sjukvården diskuteras och debatteras öppet i samhället. Lika viktigt är det att de positiva perspektiven kan komma fram i medierapporteringen. Detta är även något som den professionella opinionsbildaren har ett ansvar för. Ändå synes det vara så om man tar del av rapporteringen i medierna att detta ofta glöms bort eller inte väcker något större intresse, vilket i sig är anmärkningsvärt.

Fokuspunkter:

- Erfarenheter av opinionsarbete (exempelvis debattopinion, demonstrationer och ockupationer) finns inom funktionshinder- rörelserna. Personer med långtidssjukdomar, fysiska, psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar verkar i debatten genom att berätta om sin egen utsatthet och kräva jämlika levnadsvillkor i olika officiella sammanhang.
- Personer med funktionsnedsättningar deltar inte enbart i debattsammanhang utan berättar också öppet i medierna om sin utsatthet exempelvis när det handlar om bristande tillgänglighet i kollektivtrafiken.

Möjligheter och gränser

Det här kapitlet handlar om vilken frihet som debattören har i samhället. Som anställd på en arbetsplats har du också lagstöd för yttrandefrihet, tryckfrihet, meddelarfrihet och rätt att kommunicera med medierna. I slutet av kapitlet redovisas fall som behandlats av Justitiekanslern (JK) i fall där yttrandefriheten har granskats.

Efter att en professionsföreträdare initierat en debatt eller deltagit i en sådan kan det uppstå reflektioner i vilken utsträckning som man har ett egenansvar att stanna kvar och följa upp debatten. Likaså kan det uppstå funderingar över om det inte uppstår någon efterföljande debatt som han eller hon har hoppats på. Ett effektivt ”vapen” att avvärja en debattör eller att släcka en ny debatt är att genom medvetna handlingar välja att avstå att skriva repliker och delta i debattens utveckling. De uteblivna rösterna i en möjlig debatt handlar då också om att det uppstår en tystnad. Denna tystnad ska inte jämföras med den så kallade goda tystnaden som handlar om tid och tanke för reflektion, klokhet och vishet. Den tystnad som här åsyftas handlar snarare om att motparten det vill säga den person eller verksamhet som exempelvis en debattartikel riktar sig emot väljer att vara passiv och inte bidra till någon debattutveckling. En tyst behandling s.k. *silence treatment* kan också förekomma i destruktiva och problemfyllda relationer mellan två människor (Evans, 1996).

För att undvika denna form av tystnad i medierna måste debattören känna sig trygg med sig själv och känna en tillit till såväl innehållet som initiativkraften. Att inte bli sedd som debattör behöver naturligtvis inte innebära att du har förvägrats ett erkännande för det som du försöker att torgföra i debatten. Tystnaden skulle kunna innebära att de potentiella meddebattörerna blivit ”tagna på sängen” genom att du är tidigt ute med ett nytt ämne eller problem som ingen tidigare har reflekterat över. Känslor av skuld och skam för att en debattartikel kan vara rak, tydlig och just peka ut det som är ”pudelns kärna” kan leda till att ansvariga hellre väljer att förbli tysta än att de går in i en debattsituation

som de inte behärskar. De kanske inte heller är mogna att offentligt ge ett erkännande och bekänna sina egna svagheter eller brister i en offentlig debatt.

En samhällsdebattör som torgför olika debattämnen och försöker att skapa en debatt kan naturligtvis bli besviken och nedslagen om man gång på gång inte möts av något gensvar. Att vara ensam debattör med ett ämne för debatt som få eller ingen vill bemöta eller delta i kan upplevas som svårt på flera vis. Syftet med en debattartikel är ju att skapa debatt och att en opinion ska kunna bildas. Även om debattören kanske inte direkt har som mål att ett problem ska kunna lösas direkt eller att en verksamhet ska ändra sin inriktning efter påtalade brister, så kan en förhoppning finnas ändå att debattämnet ändå kan väcka något nytt, nya infallsvinklar och idéer för framtiden.

Det är viktigt för varje pennfåktare att känna att man har ett stöd från debattredaktören vid en tidning som har upplåtit ett spaltutrymme för debatt inom området. Ingen kan förutspå hur en debatt kan komma att bli. Inte ens debattören kan veta detta mer än att han eller hon kan tänkas ha förhoppningar och förväntningar på en spridning och livlig diskussion. I kontrast till denna diskussion är naturligtvis om det skulle uppstå en mycket livlig debatt och till och med medierapportering om ett problem. Då är det viktigt att varje debattör i förväg gör sig beredd och medveten om att opinionen kan bli en succé. Är det flera som uttalat sig (eller något liknande) bör man ha framförhållning om sådana frågor så att konflikter undviks.

Det finns flera möjligheter när du har fått din debattartikel publicerad i exempelvis en tidning. Även om debatten skulle utebli i tidningen är det inte för sent för dig att få ditt budskap spritt utanför denna tidnings egen läsekrets. Den moderna medieteknologin och de sociala medierna gör det möjligt att sprida och dela artikeln på olika sätt. I slutet av varje artikel finns hänvisningar till olika typer av sociala medier. Där finns det möjlighet för dig att sprida debattartikeln vidare till nya läsekretsar men också ges nya möjligheter till dig själv att utvidga debatten eller din debattartikel. För den samhällsdebattör som även har en egen bloggsida på Internet, skapas nya förutsättningar för ett opinionsbildande arbete. Ett exempel på detta kan vara att man korsrefererar det vill säga att man som debattör kan hänvisa direkt till andra bloggares webbadresser och så vidare. För en känd bloggare så kan

dessa parallellprocesser som uppstår innebära en intensiv debatt i såväl traditionella medier som inom de sociala medierna. Sådana debattklimat och förlopp inom det opinionsbildande arbetet fordrar dock att debattören har tid att läsa och följa upp de olika inläggen. Även om debatten kan vara intressant och stimulerande så fordrar en debatt ork och underhåll. Som debattör ska du ju orka medverka under hela debatten och du vet inte på förhand hur många inlägg som kan komma att publiceras på debattsidor och insändarsidor i en tidning. En fördel med de traditionella medierna är att det finns en eller två debattredaktörer vid en dagstidning som kan dra gränsen det vill säga besluta om när en debatt pågått och får anses som avslutad i exempelvis den egna tidningen. I de sociala medierna är situationen en helt annan. Här kan en gränslöshet uppstå eftersom det är debattören själv som är redaktör och ansvarig utgivare för den egna bloggen. Som debattör måste du alltså själv vara uppmärksam på vilka inlägg som görs på din blogg oavsett om det är fråga om debattreplikor eller kommentarer. Inlägg som utgörs av personangrepp kan till exempel utgöra brottsliga handlingar som faller inom åtal. Det är då viktigt att du som samhällsdebattör är medveten om att du själv är ensam ansvarig utgivare för din blogg och allt som publiceras på denna. Ett sätt att begränsa denna debatt men också för att skydda dig själv mot en accelererande debatt och till exempel personangrepp kan vara att blockera möjligheten för läsare av din blogg på Internet att få ett utrymme att skriva kommentarer som syns på din blogg. Detta är med andra ord ett övervägande som du själv alltid måste göra innan du inleder en debatt i de sociala medierna. Detta kan vara en anledning till att flera professionsföreträdare inte väljer att ha en blogg- och debattsida på Internet. De sociala medierna kan bli alltför tidskrävande för exempelvis en socialarbetare som vill debattera om ett socialt problem. Genom att begränsa debattutrymmet exempelvis till en dagstidning så kan samhällsdebattören vara trygg i att debatten förs i den specifika tidningen och i tidningens egen läsekrets. Om man som debattör vill få en utökad och mer spridd debatt kan det vara intressant att vända sig till flera dagstidningar inom olika spridningsområden med sin debatttext.

Möjligheter och gränser i det opinionsbildande arbetet är något som varje debattör själv får ta ställning till. Vad vill man uppnå i opinionsarbetet? Hur mycket tid är man beredd att själv avsätta

för en debatt? Hur hanterar man en situation då debatten utblir alternativt om debatten blir så intensiv att debattören själv inte hinner med att medverka av olika skäl? Frågorna är många och är inte givet enkla att besvara. Men de är viktiga att reflektera över innan man sätter sig som debattör och författar ett debattinlägg.

Det är viktigt att känna till att varje enskild person oavsett vilken roll och funktion man har på en arbetsplats har rätt att yttra sig i medierna. Denna yttrandefrihet handlar också att individen har meddelarfrihet och kan kommunicera och meddela sig fritt med exempelvis en journalist. Arbetsgivaren har ingen rätt att efterforska vem som till exempel har lämnat ut uppgifter till medierna. Under senare år har flera sådana fall anmälts till Justitiekanslern (JK). Hos JK finns det därför fler intressanta fall. Den som är intresserad av sådana beslut och avgöranden som fattats av JK kan läsa mer om detta på JK:s egen webbplats på Internet.

Ett fall som JK granskade under år 2012 handlade om vilka konsekvenser en debattartikel fick vid Skånes universitetssjukhus. Totalt tolv läkare och sjuksköterskor hade tillsammans skrivit en debattartikel till en tidning. I debattartikeln kritiserade de besparingarna och vilka följder detta skulle få för cancersjukvården. En omedelbar konsekvens av publiceringen blev att en högt uppsatt chef kallade in skribenterna på sitt rum och talade om att deras beteende och uppträdande var olämpligt (Mirsch, 2013). Behandlingen i JK och utgången beskrivs tills slut av tidningen Vårdfokus på följande vis: ”Efter en polisanmälan har JK prövat om det var ett brott mot yttrandefriheten. JK konstaterar att det finns skäl att granska om sjukhusledningen har överträtt förbudet mot repressalier. Men för att det ska vara straffbart ska repressalierna innebära avskedande, uppsägning eller disciplinpåföljd vilket det inte handlade om i det här fallet, enligt JK” (s.13 i Mirsch, 2013).

Fokuspunkter:

- Samhällsdebatt äger rum i såväl de traditionella medierna som i de sociala medierna.
- Ett effektivt ”vapen” att tysta ned en debatt alternativt att se till att ingen debatt utvecklas, är att motparter (det vill säga de personer och instanser som rimligen borde vara skyldiga att besvara en debattartikel/inlägg) väljer att inte medverka. Genom att ”tiga” uppstår en tystnad som kan släcka en begynnande debattlusta tämligen snabbt.
- Varje samhällsdebattör bör i förväg reflektera över hur mycket tid och arbete som han eller hon är beredd att satsa på en eventuell efterföljande debatt i såväl de traditionella medierna som i de sociala medierna.

Liten ordlista

Det finns naturligtvis många ord som måste förklaras i en bok som handlar om professionell opinionsbildning inom det sociala arbetets område samt inom hälso- och sjukvårdssektorn. I detta kapitel presenteras ord och begrepp som en debattör kan komma i kontakt med och som är viktiga att känna till innebörden av. Definitionerna och ordens innebörder är hämtade främst från Nationalencyklopedin (NE). Ordförklaringarna består därför av citatutdrag från främst NE.

Anonymitetsskydd: ”begrepp inom lagstiftningen om massmedier, med syfte att skydda den enskilda medborgaren. I Sverige är tre kategorier inte skyldiga att uppge sitt namn i publicerings-sammanhang: författare till tryckta skrifter, de som lämnar uppgifter för publicering samt utgivare av icke-periodiska skrifter. Att avslöja vem som står bakom en publicerad uppgift är nästan alltid straffbart”. Källa: <http://www.ne.se//kort/anonymitetsskydd>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Ansvarig utgivare: ”den som enligt tryckfrihetsförordningen har det rättsliga ansvaret för innehållet i en tidning eller en tidskrift”. Källa: <http://www.ne.se/kort/ansvarig-utgivare>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Argument: ”skäl för eller emot riktigheten av ett visst påstående eller en viss uppfattning”. Källa: <http://www.ne.se/kort/argument>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Argumentationsanalys: ”det filosofiska studiet av argument och argumentationsmodeller. Viktiga begrepp inom argumentationsanalys är hållbarhet och relevans samt tolkning och precisering”. Källa: <http://www.ne.se/kort/argumentationsanalys>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Cliffhanger: ”filmiskt fackuttryck för ett spänningsskapande berättarknep som används för att knyta samman episoderna i t.ex.

en TV-serie. I slutet av ett avsnitt försätts företrädesvis någon huvudperson i en farlig situation (t.ex. blir hängande från en klippa, som uttrycket antyder), vars vanligtvis lyckliga upplösning avslöjas först i nästa avsnitt”.

Källa: <http://www.ne.se/lang/cliffhanger>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Debatt: ”ordnat offentligt meningsutbyte (i viss fråga)”. Källa: <http://www.ne.se/kort/debatt>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27. ”överläggning, meningsbyte: av fra. Débat ordstrid, bildn. till débattre, gräla, äldre, ”slå, stöta”. (Wessén, 1988).

Debattör: ”meningsutbyte, diskussion, åsiktsutbyte, meningsbyte, disput, ords kifte, överläggning” (Walter, 2000). ”överläggning, ordnad diskussion, meningsbyte, åsiktsbyte, polemik” (Oreström, 2005). ”skicklig deltagare i debatter” (Källquist, 2007). ”överläggning, ordnad diskussion, meningsbyte, åsiktsbyte, polemik” (Oreström, 2005).

Förolämpning: ”ärekränkingsbrott. Förolämpning begås av den som smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller annat skymfligt beteende mot den berörde. Straff: böter; vid grovt brott böter eller fängelse i högst 6 månader”. Källa: <http://www.ne.se/enkel/förolämpning>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Förtal: ”ärekränkingsbrott som begås av den som utpekar en person som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller lämnar annan uppgift som är ägnad att utsätta personen för andras missaktning. Förtal av avliden medför ansvar om gärningen är sårande för efterlevande eller kränker den dödes frid. Straffet är böter, vid grovt brott böter eller fängelse i högst två år”. Källa: <http://www.ne.se/lang/förtal>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Insändare: ”benämning på tidningsartiklar som tidningens läsare bidrar med. Dessa artiklar är oftast inte beställda eller honorerade, men representerar en viktig form av läsarkontakt (feedback) och har stort läsvärde. Insändare har funnits med genom pressens hela historia och har ofta spelat en viktig roll i utvecklingen. I somliga tidningar omges de av större prestige, så i utpräglad grad i The

Times”. Källa: <http://www.ne.se/lang/insändare>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Instagram: ett Instagram är en gratis form av mobilapplikation som är avsedd för fotodelning och ett socialt nätverk. Introducerades år 2010.

Kamp: ”tillstånd (mellan parter) i vilket man försöker försvara eller genomdriva sina intressen med de kraftigaste medlen” (Språkdata, Göteborgs universitet, 1999). ”strid, tävling, fejd, dust, match” (Oreström, 2005). ”strid, fejd, dust, fight, envig, kämpalek, drabbning, holmgång, kraftmätning, konkurrens, tävlan, tävling, match” (Walter, 2000).

Korrektur: ”provtryck av text för granskning och korrigeringsföre tryckning”. Källa: <http://www.ne.se/kort/korrektur>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

lex Maria: ”skyldighet för vårdgivaren att anmäla till Socialstyrelsen om en patient i samband med vård, behandling eller undersökning inom hälso- och sjukvården drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig skada eller sjukdom”. Källa: <http://www.ne.se/kort/lex-maria>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-02.

lex Sarah: ”benämning på en bestämmelse i socialtjänstlagen om anmälningsskyldighet för personal inom äldre- och handikappomsorgen som uppmärksammar allvarliga missförhållanden, införd 1999”. Källa: <http://www.ne.se/kort/lex-sarah>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-02.

Läsarombudsman: en funktion/kontaktperson vid en tidning som kan svara på läsarnas frågor om publiceringar och nyhetskonstruktioner.

Meddelarfrihet: ”rätt enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att fritt meddela uppgifter till massmedieföretag för offentliggörande; normalt inte straffbart. Jämför meddelarskydd”. Källa: <http://www.ne.se/kort/meddelarfrihet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Meddelarskydd: ”skydd mot röjande eller efterforskning av uppgiftslämnarens identitet, kopplat till meddelarfrihet. Se även anonymitetsskydd”. Källa: <http://www.ne.se/kort/meddelarskydd>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Nyhetsvärdering: ”bedömning av vilka inkommande nyheter som är värda att förmedla samt vilket utrymme och vilken placering de skall få i nyhetsrapporteringen”. Källa: Nationalencyklopedin.

Online-publicering: avser publicering som sker på Internet av en internetredaktion vid en dagstidning, kvällstidning, radio- och tv-station.

Opinion: ”sammanfattande benämning på en samling åsikter, attityder och värderingar. På individnivå kan en opinion sägas vara en privat eller offentliggjord åsikt, i regel nära knuten till individens attityder och grundläggande värden. Den allmänna opinionen kan sägas bestå av helheten av offentligt tillkännagivna åsikter. För existensen av en opinion på samhällsnivå fordras a) en fråga av något slag; b) minst två åsikter i frågan; c) utbredd kännedom om de olika åsikterna, åstadkommen genom d) någon form av offentlig diskussion”. Källa: <http://www.ne.se/kort/opinion>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Opinionsbildare: ”person eller företeelse som starkt påverkar opinionen” (Språkdata, Göteborgs universitet, 1999).

Opinionsbildning: ”processer genom vilka opinion uppstår, vidmakthålls och förändras”. Källa: <http://www.ne.se/lang/opinionsbildning>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Paneldebatt: ”offentlig debatt med ett fåtal (kvalificerade) deltagare som ofta har expertkunskaper; ofta som särsk. inslag i större informationssammankomst”. Källa: <http://www.ne.se/sve/paneldebatt>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Pressetik: ”de centrala värden som massmedier anses bära skydda i nyhetsförmedling och opinionsbildning, t.ex. korrekt och allsidig nyhetsförmedling samt enskilda människors integritet. Regelsamlingen Spelregler för press, radio och TV, utgiven sedan

1974, är en samling frivilliga, utomrättsliga regler för journalistik, vilka ligger till grund för bl.a. Pressens Opinionsnämnds arbete".
Källa: <http://www.ne.se/kort/presetik>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Publicitetsskada: den skada som en publicering i medierna gör för den som är drabbad och hennes närstående.

Refusera: "vägra att godta för publicering" (Språkdata, Göteborgs universitet, 1999). "avvisa, säga nej till, vägra att anta, förkasta, neka, avslå, avböja, rata, spola" (Walter, 2000). "inte anta, avvisa, tacka nej till, avstå" (Oreström, 2005), "förkasta, avvisa" (Källquist, 2007).

Redaktör (debattredaktör): "utgivare av tidning, tidskrift eller bokverk; även person som medarbetar vid redaktion för t.ex. tidning, radio, TV eller bokverk".
Källa: <http://www.ne.se/lang/redaktör>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Silent treatment: innebär tyst behandling, förekommer som benämning på ett tillstånd i en relation mellan två människor när den ene utsätter den andre för en form av verbal och psykisk misshandel. När en person osynliggör en medmänniska och förblir tyst och förnekar denne hennes eller hans existens har en tyst behandling genomförts. Den tysta behandlingen kan också användas exempelvis när ett budskap eller kritisk debatt inte bemöts offentligt i debattsammanhang.

Tryckfrihet: "ibland pressfrihet, varje medborgares lagstadgade rätt att bl.a. fritt framföra sina tankar och åsikter i tryckt skrift, t.ex. i tidningar och i böcker, utan några av bl.a. myndigheter i förväg lagda hinder eller av censur. Sverige införde som första land i världen en nära nog fullständig tryckfrihet genom 1766 års tryckfrihetsförordning; den avskaffades dock efter några få år. Genom 1809 års regeringsform återställdes principen om tryckfrihet och har sedan dess kvarstått orubbad; dock har inskränkningar förekommit under vissa perioder".
Källa: <http://www.ne.se/kort/tryckfrihet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Yttrandefrihet: ”varje svensk medborgares lagstadgade rätt att i bl.a. ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Yttrandefriheten har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. Den regleras i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL)”.

Källa: <http://www.ne.se/kort/yttrandefrihet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Ärekränkning: ”gemensam benämning på brott mot person vilka avser kränkningar av en persons ära. Ärekränkning kan indelas i förtal (t.ex. angrepp på någons anseende) och förolämpning (t.ex. angrepp på någons självkänsla)”.

Källa: <http://www.ne.se/kort/ärekränkning>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-08-27.

Viktiga lagar och etiska regelsamlingar

I detta avsnitt presenteras vilken lagstiftning som finns inom områdena socialt arbete/omsorg samt inom hälso- och sjukvårdssektorn. Lagstiftningen består av såväl ramlagstiftningar som av rättighetslagstiftning men också av grundlagstiftningen i Sverige. För en samhällsdebattör är det även viktigt att känna till de spelregler som omfattar press, TV, radio och Internet. Inte minst är detta viktigt i fall det uppstår en medierapportering i anslutning till att en debattartikel har vunnit publicitet.

Hälso- och sjukvårdslag (HSL), SFS 1982:763

Lag om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), SFS 1988:870

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, (LVU), SFS 1990:52.

Kommunallagen (KL), SFS 1991:900

Radiolagen – Lag om radiokommunikation, SFS 1993:599

Socialtjänstlagen (SoL), SFS 2001:453

Spelregler för press, TV, radio (2010), (Pressens samarbetsnämnd)

Tryckfrihetsförordningen

Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), SFS 1991:1469

Diskussionsfrågor

När du har läst den här boken har du säkerligen fått flera tankar och frågor som uppstått hur du och dina kollegor kan gå vidare och jobba mer med opinionsbildning och möta medierna. I detta kapitel möter du kanske fler frågor som kan tjäna som underlag för en diskussion. Följande 21 frågor är viktiga att diskutera:

- Hur kan du stimulera till en ökad opinionsbildning i socialt arbete?
- Vilka skäl anser du att det finns att delta i opinion och debatt i samhället?
- Vilka frågor anser du överhuvudtaget inte har diskuterats/debatterats i socialt arbete?
- Varför tror du att socialarbetare är så tysta i samhällsdebatten? -
- Hur kan socialarbetare bättre ta sig ton och sätta agendan i medierna?
- Hur kan en socialarbetare bli mer samhällsengagerad?
- Vilket ansvar har socialarbetaren för att delta aktivt i samhällsdebatten?
- Vilken betydelse har civilkurage? Hur kan en professionsföreträdare utveckla sitt civilkurage och använda sig av civilkuraget?
- Vilka farhågor och risker finns för en socialarbetare som blir alltför engagerad i opinionsbildande arbete exempelvis på arbetsplatsen?
- Vilka konsekvenser tror du att det kan få på längre sikt när yrkes- och professionsföreträdare tystnar i samhällsdebatten?
- Vilka vinster är möjliga att göra om yrkes- och professionsföreträdare aktivt deltar i samhällsdebatten?
- Vad skulle du vilja skriva en debattartikel om? Hur skulle du vilja göra en ”debattdebut”?
- Vilken yrkes- och professionsgrupp skulle du vilja skriva en debattartikel tillsammans med?
- Vilken betydelse tror du att medierna har för att utveckla det sociala arbetet i framtiden?

- Vilken betydelse tror du att medierna har för att utveckla det frivilliga sociala arbetet i framtiden?
- Vilka utmaningar skapar de sociala medierna för den professionelle opinionsbildaren?
- Om du själv är osäker eller till och med rädd för att ta ett utrymme i samhällsdebatten, fundera på vilka orsaker detta kan ha. Hur tror du att man på bästa sätt kan övervinna denna osäkerhet?
- Vad kan professionella opinionsbildare inom olika ämnesområden lära av varandra?
- Hur agerar du om din arbetsgivare skulle kritisera dig för illojalitet efter att du skrivit en debattartikel?

Detta är några frågor som kan användas i ett underlag för diskussion. I slutet av boken finns utrymme för dina egna anteckningar.

I den diskussion du medverkat i har kanske nya frågor uppstått. Kanske du själv har reflektioner och egna frågor som du själv anser är viktiga och inte har uppmärksammats i detta avsnitt eller i boken i sin helhet. Du får gärna höra av dig till mig som författare med synpunkter och frågor som kan användas för att revidera boken och utveckla den i framtiden. Kontaktuppgifterna finns i förordet.

Viktiga webbadresser

Akademikerförbundet SSR
Webbadress: <http://www.akademssr.se>

Allmänhetens Pressombudsman
Webbadress: <http://www.po.se>

Centralförbundet för Socialt Arbete (CSA)
Webbadress: <http://csa.drogportalen.se>

Dagens Media
Webbadress: <http://www.dagensmedia.se/>

Dagens Medicin
Webbadress: <http://www.dagensmedicin.se/>

Dagens Opinion – för dig som jobbar med opinionsbildning
Webbadress: <http://www.dagensopinion.se>

Dagens Samhälle
Webbadress: <http://www.dagenssamhalle.se/>

Dagens Socialförsäkring (DS)
Webbadress: <http://www.forsakringskassan.se/omfk?1dmy&urile.../contentse/omfk/ds>

Forum för frivilligt socialt arbete
Webbadress: <http://www.socialforum.se/se/Startsida/>

Föreningen Sveriges Socialchefer (fss)
Webbadress: <http://www.socialchefer.se/>

Inspektionen för vård och omsorg (IVO)
Webbadress: <http://www.ivo.se>

Justitiekanslern (JK)
Webbadress: <http://www.jk.se/>

Justitieombudsmannen (JO)

Webbadress <http://www.jo.se/>

Läkartidningen (LT)

Webbadress: <http://www.lakartidningen.se/07engine.php>

Myndigheten för radio och tv

Webbadress: <http://www.radioochtv.se>

Myndigheten för tillgängliga medier

Webbadress: <http://www.tpb.se>

Office of Communication

Webbadress: <http://www.ofcom.org.uk/>

Psykologtidningen

Webbadress:

<http://www.psykologforbundet.se/psykologtidningen/Sidor/psykologtidningen.aspx>

Publicistklubben

Webbadress: <http://www.publicistklubben.se/>

Socialmedicinsk Tidskrift

Webbadress: <http://socialmedicinsktidskrift.se/>

SocialQrage tidningen

Webbadress: <http://www.sq.nu/>

Socialstyrelsen

Webbadress: <http://www.socialstyrelsen.se/>

Socionomen. Facktidskriften för kvalificerat socialt arbete

Webbadress: <http://www.socionomen.nu/>

Svenska Journalistförbundet

Webbadress: <http://www.sjf.se>

Svenska Läkaresällskapet

Webbadress: <http://www.sls.se/>

Sveriges Författarförbund

Webbadress: <http://www.forfattarforbundet.se>

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Webbadress: <http://www.skl.se/>

Sveriges Läkarförbund

Webbadress: <http://www.slf.se/>

Sveriges Psykologförbund

Webbadress: <http://www.psykologforbundet.se>

Sveriges Radio (SR)

Webbadress: <http://www.sverigesradio.se/>

Sveriges Television (SVT)

Webbadress: <http://www.svt.se/>

Sveriges Tidskrifter

Webbadress: <http://sverigestidskrifter.se>

Tidningarnas Telegrambyå (TT)

Webbadress: <http://tt.se/>

Tidningen Alkohol & Narkotika

Webbadress: <http://www.can.se/>

Tidningen Socialpolitik

Webbadress: <http://www.socialpolitik.com>

Tidningsutgivarna (TU)

Webbadress: <http://www.tu.se>

Utbildningsradion (UR)

Webbadress: <http://www.ur.se>

Vision, fackförbundet

Webbadress: <http://vision.se>

Vårdförbundet

Webbadress: <http://www.vardforbundet.se/>

”
Eftersom jag tänkte bli författare hade jag börjat hugga pappers-ved i storskogen. Grundligare hade jag inte kunnat förbereda mig till min litterära framtid. Av pappersmassan skulle böckerna formas. Jag högg träd som för mitt inre öga förvandlades till romaner, dikter, dramer. Jag gick över till svenskamerikanen som arbetade bredvid på sitt hygge. Han var en fördetta lövsågssnickare, en albinos som knappt skulle ha syntts i snön om han inte haft kaninröda ögon. – Hur mycket träd tror du det går åt till en bok? frågade jag honom. Han höjde ögonbrynen som likt två vitmogna rågax låg klistrade över pannan. – En gran blir nog en bok, sa han osäkert. – Läste du mycket böcker i Amerika? – Jag läste inte en bok på tjugotvå år. Jag fick aldrig tid. Kring oss låg pappersveden upplagd i res. Vi hörde yxslagen från de andra hyggena. Marssnön smalt. – Jag ska bli författare. Han lät sågen falla. Hans röda ögon reflekterade snön när han stirra på mig. – Ska du?
”

s.5 i Lo-Johansson,I, (1953). *Gårdfarihandlaren. Självbiografisk berättelse*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Efterord

När du har läst den här boken har du förhoppningsvis fått fler tankar och reflektioner om vilken roll medierna har i samhället. Men framför allt har du kanske fått idéer hur du som socialarbetare, psykolog, vård- och hälsoarbetare på ett nytt och annorlunda vis skulle kunna förändra din egen position i arbetslivet och på arbetsplatsen genom att ta ett utrymme. De diskussioner som förts i boken är naturligtvis även relevanta och intressanta för andra yrkesgrupper i olika branscher och sammanhang. Det finns flera vinster som kan uppstå i samband med att lära av varandras olika erfarenheter av att skriva, debattera och publicera samhällskritiska inlägg. Att bli en framgångsrik pennfåktare fordrar att du övar och förkovrar dig i såväl skriftspråket som i debattspråket.

Kampen om utrymmet handlar också mer filosofiskt om en kamp om erkännande. Den kan sägas bestå av att synliggöra såväl den egna professionen som innehållet i det sociala arbetet och dess följder för medborgarna. Genom att utmana andra aktörer i samhällssystemet kan socialarbetaren agera förebyggande och även tolka samhällsutvecklingen utifrån en rad olika teoretiska perspektiv. Den samlade tysta kunskapen som finns på det sociala fältet innebär också att varje socialarbetare är färgad av sin förståelse men framför allt är bärare av rika erfarenheter. Genom att skriva och därmed beskriva och problematisera områden inom socialpolitiken kan enskilda socialarbetare visa andra yrkes- och professionsgrupper att det är möjligt och bra att skriva debattinlägg om svåra och känsliga ämnen. Pennfåktaren kan därför bli och vara en förebild för andra kollegor och samverkanspartners att våga formulera ett debattämne och ta ett utrymme.

Kampen om utrymmet kan bedrivas i medierna i ett bredare perspektiv. Kanalerna är många inom pressen och etermedierna (radio och tv). Även de sociala medierna står till buds. Det är också väsentligt att opinionsbildande arbete bedrivs i mindre medier som till exempel magasin inom funktionshinderområdet eller i medlemstidningar och tidskrifter som ges ut av brukarorganisationer och patientföreningar. Likaså bör kampen om

utrymmet ske i olika minoritetsmedier där det finns möjlighet för till exempel en professionsföreträdare att möta de människor som befinner sig i det sociala arbetets marginaler. Det handlar med andra om att göra det opinionsbildande arbetet tillgängligt för alla medborgare i samhället. Genom att göra debatten tillgänglig så kan också delaktigheten öka för allt fler grupper.

Människor har i alla tider haft ett intresse av att få veta mer om händelser och tilldragelser såväl lokalt som ute i världen. Det finns all anledning att möta denna nyfikenhet och vetgirighet hos människor i omgivningen. Därmed kan kampen om utrymmet sägas vara påbörjad. Det är tid att ta rollen som pennfåktare.

Litteratur

VERKLIGHET (A)

Aare,C. (2011). Det tidlösa reportaget. Lund: Studentlitteratur.

Akner,G, Gustafson,Y, Rundgren,Å, Beck-Friis,B, Levi,L,
Westerholm,B. (2012). Vården av äldre måste bli bättre. Debattartikel.
Brännpunkt. Svenska Dagbladet (SVD) 28 oktober.

Aldridge,M. (1994). Making social work news. London: Routledge.

Andersson,S, Laurin,F, Jankov,P. (2012). Digitalt källskydd: en introduktion. Stockholm: SE – Stiftelsen för Internetinfrastruktur.

Arnold,G.T. (2013). Media writer's handbook: a guide to common writing and editing problems. 6. ed. Boston: McGraw-Hill.

Arvidson-Molin,K. (2012). Lundby bryter mot lagen. Debattartikel i Göteborgs-Posten 26 oktober.

Bengtsson,S. (2011). Mediernas vardagsrum: om medieanvändning och moral i vardagslivet. Johanneshov: Tal- och Punktskriftsbiblioteket (TPB).

Bergling,M, Krogh,T, Nejman,F. (2011). 40 år av övertramp: PO/PON 1969-2009: pressetikens framväxt, funktion och framtid. Johanneshov: Tal- och Punktskriftsbiblioteket (TPB).

Bergling,M. (2011). Makt, kvinnor & medier. Journalisten 2011;3:4-10.

Bergström,G, Boréus,K (red.). (2012). Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bjärvall,K. (2011). Var är du? : människan och mobilen. Stockholm: Ordfront.

Blomberg,H. (red.). (2004). Sociala problem och socialpolitik i massmedier. Lund: Studentlitteratur.

Boström, M. (2010). *Sociala medier – en introduktion*. Stockholm: Lind & Co förlag AB.

Chandler, D, Munday, R. (2011). *A dictionary of media and communication*. Oxford: Oxford University Press.

Croteau, D, Hoynes, W, Milan, S. (2012). *Media/society: industries, images, and audiences*. 4. ed. Thousand Oaks: SAGE.

Curran, J. (2011). *Media and democracy*. Oxford: Routledge.

Dahlkwist, M. (2012). *Kommunikation*. 6:e upplagan. Stockholm: Liber.

Ekberg, N. (2012). *Lärares möten med sociala medier: applikationer i behov av explikationer*. Doktorsavhandling. Institutionen för konst, kommunikation och lärande. Luleå: Luleå tekniska universitet.

Findahl, O. (2012). *Barn och ungas medievanor i Internetvärlden*. Rapport, Nordiskt Informationscenter för Medie- och kommunikationsforskning (NORDICOM) vid Göteborgs universitet (GU), Göteborg.

Finer, D. (2012). *Mediehälsa: mötet mellan medicin, medier, medborgare*. Lund: Studentlitteratur.

Franke, P. (2012). *Undångömd socialpolitik*. Ledare. *Tidningen Ångermanland* 27 december.

Franklin, B, Parton, N. (eds.). (1991). *Social Work, the Media and Public Relations*. London; Routledge.

Fransson, S, Börnfelt, P-O. (2010). *Få törs slå larm om brister på jobbet*. *Göteborgs-Posten (GP)* 13 november.

Fransson, S. (2012). *Lex Maria och lex Sarah-bestämmelserna i ett arbetsrättsligt perspektiv*. *Nedslag i den nya arbetsrätten*. Malmö: Liber AB.

Golding, P, Middleton, S. (1982). *Images of Welfare. Press and Public Attitudes to Poverty*. Oxford: Martin Robertson & Company Ltd.

Gustafsson, L-H. (2010). *Växa – inte lyda*. Stockholm: Norstedt.

Göransson, M, Regnell, T. (2011). *Berätta! : journalistikens bortslarvade möjlighet*. Stockholm: Publicistklubben (PK).

Hadenius,S, Weibull,L, Wadbring,I. (2011). Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern. 10:e uppdaterade upplagan. Stockholm: Ekerlid.

Hanson,N. (2010). Grävande journalistik. Stockholm: Ordfront.

Hemberg,D, Fridolin,G. (2012). Kanal: medier, samhälle, kommunikation. Lund: Bonnier Utbildning.

Herz,M. (2012). Kritiskt socialt arbete. Malmö: Liber.

Hirdman,A. (2012). Döden i medierna: våld, tröst och fascination. Stockholm: Carlsson.

Hörfeldt,K. (1999). ”Vi beläggs med munkavle”. De anställda uppmanas av socialchefen att inte diskutera förändringar i media. Västerbottens-Kuriren (VK) 2 december.

Jacobsson,C. (2006). Lex Sarah kvar inom vården. Dagens Nyheter (DN) 5 juli.

Johnson,B. (2010). Kampen om sjukfrånvaron. Lund: Arkiv.

Katzeff Silberstein,B. (2012). Berättelsen om landet börjar i forskningen. Ledare. Svenska Dagbladet (SVD) 28 oktober.

Kearney,M-C. (2012). The gender and media reader. London: Routledge.

Kjellberg,C. (2005): Vem vågar säga ifrån? Dagens Nyheter (DN) 25 maj.

Krogh,T. (2010). Journalistisk kvalitet? : en antologi om hot och möjligheter när mediavärlden förändras. Stockholm: Sim(o).

Källquist,E. (2007). Svåra ord. Lexikon över 12000 ord med förklaringar. Stockholm: Natur & Kultur.

Lenemark,C. (2012). Litteraturens nätverk: berättande på Internet. Lund: Studentlitteratur.

Lennér Axelson,B, Lundälv,J. (2012). Det försummade krisstödet – konsekvenser vid neddragningar av psykosociala resurser och nödvändig opinionsbildning. Föredrag vid Kuratorsdagar den 23-24 april 2012 i Göteborg, ”Kuratorn – en samhällsekonomisk vinst”. Arrangerad av Svensk Kuratorsförening.

Lindberg,L, Grönvik,L. (2011). Funktionshinderspolitik: en introduktion. 1:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Lindblom,J, Torres,S. (2011). Etnicitets- och migrationsrelaterade frågor inom äldreomsorgen: en analys av Svenska Dagbladets rapportering mellan 1995-2008. Socialvetenskaplig tidskrift 2011;18:3:222-243.

Lindqvist,R. (2012). Funktionshindrade i välfärdssamhället. 3:e upplagan. Malmö: Gleerup.

Lo-Johansson,I. (1953). Gårdfarihandlaren. Självbiografisk berättelse. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Lo-Johansson,I. (1956). Journalisten. Självbiografisk berättelse. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Lo-Johansson,I. (1976). Författaren. Självbiografisk berättelse. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Lundquist,L. (2012). Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?). Stockholm: Carlsson.

Lundälv,J. (2000). Talesmannen. Mediapraktika för hjälpare. Gävle: Meyers förlag.

Lundälv,J. (2002). Därför bör socionomer öppna sig för journalister. Socionomen - Facktidskriften för kvalificerat socialt arbete 2002:7:11-15.

Lundälv,J. (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten. Lund: Studentlitteratur.

Lundälv,J. (2012). Akut krisstöd & Kommunikation. Gävle: Meyers förlag.

Lundälv,J, Donning,Y, Larsson,P-O. (2011). Dags för socionomer att ta ton i media! Dags för socialarbetare att ta ton i samhällsdebatten. Debattartikel. Socionomen – Facktidskriften för kvalificerat socialt arbete 2011:2:83-84.

Lundälv,J, Larsson,P-O, Törnbohm,M, Stibrant Sunnerhagen,K. (2012). The ICF: International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) – A Swiss army knife? Accessibility and disability in a Scandinavian disability magazine (SDM) – A quantitative content analysis. Health Policy 2012;108;1:67-75.

Lundälv,J. (2013). Tillgänglighetens utrymme – om funktionshinder och funktionsnedsättningar i svensk dagspress och i ett Regionmagasin. Forskningsrapport. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Lunt,P,K, Livingstone,S,M. (2012). Media regulation: governance and the interests of citizens and consumers. London: SAGE.

Löfberg,K. (2009). Myrornas krig, fåfångans marknad eller nördarnas revansch: om sociala media. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet (SU).

Malmström,S, Györki,I, Sjögren,P.A. (2007). Bonniers svenska ordbok. Nionde upplagan. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.

Meikle,G, Young,S. (2012). Media convergence: networked digital media in everyday life. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Moberg,Å. (2011). Efteråt: eller hur det går till när man bildar sig en uppfattning. Stockholm: CKM.

Nilsson,M. (2010). Den sociala revolutionen: varumärkets guide till de sociala medierna. Malmö: Manifesto, cop.

Nord,L, Grusell,M. (2012). Inte för smalt, inte för brett: spelet om framtidens public service. Göteborg: Stiftelsen Etermedierna i Sverige och Nordiskt Informationscenter för Medie- och kommunikationsforskning (NORDICOM).

Nordens välfärdscenter. (2011). Fokus på kultur, media och synlighet. Stockholm: Nordens välfärdscenter (NVC).

Nyström Höög,C, Söderlundh,H, Sörlin,M. (2012). Myndigheterna har ordet: om kommunikation i skrift. Stockholm: Norstedt.

Oreström,B. (2005). Svenska ordboken. Femte upplagan. Lund: Bokförlaget Gustava.

Packer,J, Wiley,S,B. (2011). Communication matters: materialist approaches to media, mobility and networks. Abingdon, Oxon: Routledge.

Petersson,L, Pettersson,Å. (2012). Medier, samhälle och kommunikation. Stockholm: Liber.

- Pressens samarbetsnämnd. (2010). Spelregler för press, TV, radio. 17:e upplagan. Stockholm: Pressens samarbetsnämnd.
- Publicistklubben. (2012). Framtidens journalister: mediernas verktyg, villkor och vanmakt. Stockholm: Publicistklubben (PK).
- Rikspolisstyrelsen. (2012). Att kommunicera resultat: en handledning för chefer. Stockholm: Rikspolisstyrelsen (RPS).
- Riksrevisionen. (2008). Regeringens redovisning av arbetsmarknads- politikens förväntade effekter. RiR 2008:4. Stockholm: Riksrevisionen.
- Ronge,P. (2010). Sociala medier: en halv sekund från ord till handling. Sundbyberg: Optimal.
- Rousseau,S. (2012). Food media: celebrity chefs and the politics of everyday interference. London: Berg.
- Sandberg,M. (2013). Medierna frossar i vårdskandaler. Dagens Samhälle, 13 februari.
- Skarstedt,E. (1930). Pennfäktare: svensk-amerikanska författare och tidningsmän. Ny omarbetad upplaga. Publicistklubben. Stockholm: Bonniers.
- SKOP. (2010). SKOP – Läsarundersökning, Svensk Handikapptidskrift (Sht). Stockholm: SKOP.
- Socialstyrelsen. (2010). Social rapport 2010. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Språkdata, Göteborgs universitet. (1999). Svensk ordbok. Tredje reviderade upplagan. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Stakston,B. (2011). Gilla! : dela engagemang, passion och idéer vid sociala medier. Stockholm: Idealistas förlag.
- Statens Offentliga Utredningar. (2001). Valfärdsbokslut för 1990-talet: slutbetänkande SOU 2001:79. Kommittén Valfärdsbokslut. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Ström,F. (1939). Jag blir pennfäktare. I Folket i bild 1939(6):15:20,39.
- Ström,P. (2010). Sociala medier: gratis marknadsföring och opinionsbildning. Malmö: Liber.

Sveriges Kommuner och Landsting. (2011). Sociala medier och handlingsoffentligheten.
http://www.sk1.se/vi_arbetar_med/juridik/artiklar/sociala_medier

Säaf Göransson,K. (2012). Svåra val: tankar om yrkesetik i socialt arbete. Stockholm: Allt om jobbet media.
Södertörns högskola. (2011). Ständig deadline, multimedia och Twitter: journalistikstudenter vid Södertörns högskola undersöker visioner och realiteter i nätbaserade medier. Södertörns högskola, Institutionen för kommunikation, medier och it. Huddinge: Södertörns högskola.

Tuten,T-L, Solomon,M-R. (2013). Social media marketing. Boston: Pearson, cop.

Törnbom,M, Lundälv,J, Jespersen,A, Stibrant Sunnerhagen,K, Grimby,G. (2011). Occupations and menas of living in adults with Cerebral Palsy and Meningomyeloclele during two decades in Sweden. Scandinavian Journal of Disability Research (SJDR). 2011;13(1):21- 35.

Utterström,A. (2003). ”Jag förstod aldrig vad jag ställde till med”. Hon blev hela Sveriges Sarah när hon berättade om Polhemsgården. Aftonbladet (AB) 22 juni.

Walter,G. (2000). Bonniers Synonym ordbok. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.

Vege sack,T. (2011). Dagarna med PEN: en pennfåktares minnen, 1971-2001. Stockholm: PEN.

Werner,E. (1877). En pennfåktare: Roman. pseud. f. Elisab. Bürstenbinder. Filipstad: Bronell & Håkansson.

Wessén,E. (1998). Våra ord. Deras uttal och ursprung. Kortfattad etymologisk ordbok. Andra, tillökade upplagan. Stockholm: Norstedt.

FILOSOFI (B)

Aldridge,M. (1990). Social work and the news media: A hopeless case? British Journal of Social Work 1990:20:6:611-625.

Allan,S. (2006). Online News: Journalism and the Internet. Maidenhead, Open University Press.

Allern,S, Pollack,E. (2012). Scandalous: the mediated construction of political scandals in four nordic countries. Göteborg: Nordiskt Informationscenter för Medie- och kommunikationsforskning (NORDI-COM).

Andersson,D. (2010). Mäktar politikerna med medielogiken? : vad händer med medborgarna/väljarna när medier fyller ut politikens vakuum? Rapport 2010:23. Stockholm: Arbetarrörelsens tankesmedja.

Asp,K. (1986). Mäktiga massmedier: Studier i politisk opinionsbildning. Stockholm: Akademilitteratur.

Banks,S. (2012). Ethics and values in social work. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Black,J, Roberts,C. (2011). Doing ethics in media: theories and practical applications. New York: Routledge.

Boehlert,E. (2009). Bloggers on the Bus: How the Internet Changed Politics and the Press. New York: Free Press.

Brink,B, Owen,D. (2007). Recognition and power: Axel Honneth and the tradition of critical social theory. Cambridge: Cambridge University Press.

Corner,J. (2011). Theorising Media: power, form and subjectivity. Manchester.

Cullberg,J. (2012). En diktares kompost. Stockholm: Natur och Kultur.

Culyer,A,J. (1994). "Commodities, characteristics of commodities, characteristics of people, utilities, and the quality of life", in Baldwin,S, Godfrey,C, Popper,C: Quality of life. Perspective and Policies. London: Routledge, s.9-27.

Galilee,J. (2006). Literature review on media representations of social work and social workers. 21st Century Social Work. Report.

Gordon,A,D. (2011). Controversies in media ethics. New York: Routledge.

Haller,B. (2010). Representing disability in an Ableist world. Essays on mass media. Louisville: The Avokado Press.

Horkheimer,M, Adorno,T.W. (1944). Upplysningens dialektik: filosofiska fragment. Göteborg: Röda bokförlaget.

Jonas,H. (1994). Ansvarets princip: utkast till en etik för den teknologiska civilisationen. Göteborg: Daidalos.

Keen,A. (2007). The cult of the amateur: How blogs, MySpace, YouTube, and the Rest of Today's User-Generated Media Are Destroying Our Economy, Our Culture, and Our Values. New York: Doubleday.

Liedman,S-E. (1998). Mellan det triviala och det utsägliga: blad ur humanioras och samhällsvetenskapernas historia. Göteborg: Daidalos.

Liedman,S-E. (2001). Ett oändligt äventyr: om människans kunskaper. Stockholm: Bonnier.

Liedman,S-E. (2008). Blickar tillbaka. Stockholm: Bonnier.

Lindgren,S. (red.) (2012). Nya medier och kommunikation. Makt och meningsskapande i den digitala tidsåldern. Första upplagan. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Mattoni,A. (2012). Media practices and protest politics: how precarious workers mobilise. Farnham: Ashgate.

Moore,R,L, Murray,M,D. (2012). Media law and ethics. New York: Routledge.

Oliver,M. (2009). Understanding disability: from theory to practice. 2. Ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Oliver,M, Barnes,C. (2012). The new politics of disablement. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Oliver,M, Sapey,B, Thomas,P. (2012). Social work with disabled people. New York: Palgrave Macmillan.

Page,R,E. (2012). Stories and social media: identities and interaction. London: Routledge.

Palmer,B.C.W. (2000). Wolves at the door: existential solidarity in a globalizing Sweden. Cambridge, Mass.: Harvard University.

Peterson,O, Carlberg,I. (1990). Makten över tanken: en bok om det svenska massmediesamhället. Stockholm: Carlsson.

Petherbridge,D. (2011). Axel Honneth: critical essays: with a reply by Axel Honneth. Leiden: Brill.

Scanlon, T. (2011). Vad vi är skyldiga varandra. Göteborg: Daidalos.

Sennett, R. (2000). När karaktären krackelerar: människan i den nya ekonomin. Stockholm: Atlas.

Steel, J. (2012). Journalism and free speech. London: Routledge.

HANDLING (C)

Ahlberg, K. (2011). Din upphovsrätt och andras: handbok för journalister. Johanneshov: Tal- och Punktskriftsbiblioteket (TPB).

Alakoski, S, Gustavsson, M, Johansson, J, Schyman, G. (2012). Vi vill se en uppkäftig debatt om socialpolitik. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 21 februari.

Albarran, A-B. (2013). Management of electronic media. Boston, Mass.; Wadsworth/Cenga.

Börjeson, M. (2011). Utvecklingsarbetet inom socialtjänsten gravt eftersatt. Debattartikel i Dagens Samhälle (DS) 15 februari.

Carlsson, L. (2010). Sociala medier – en lathund: guide till Facebook, LinkedIn, Twitter, bloggar med mera. Göteborg: Kreafor.

E-delegationen. (2011). Riktlinjer för sociala medier - Riktlinjer för myndigheters användning av sociala medier.
<http://www.edelegationen.se/sida/riktlinjer-for-sociala-medier>.

Edlund, E, Pettersson, G, Källström, J-O, Carlberg, A. (2009). Frivilligarbetare: Regeringen tar inte vårt arbete på allvar. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 26 april.

Egertz, B, Lindgren, A. (2012). Sociala medier: - den enkla vägen. Tumba: Xenter Botkyrka, Botkyrka kommun.

Erba, A. (2010). Så blir du en bättre journalist (och gladare): handfasta råd om kreativitet, karriär och kärlek på jobbet. Stockholm: Norstedt.

Eriksson, M, Kindström, C, Printzell, M, Trost, J. (2011). Socialtjänsten tyngd av arbete. Debattartikel i Upsala Nya Tidning (UNT) 6 november.

Evans,P,M. (1996). The verbally abusive relationship: how to recognize it and how to respond. 2. ed. Holbrook, Mass: Adams Media Corporation.

Fagerström,I, Hagman,P. (2012). Kuratorer i vården. Fler kuratorer i vården sparar pengar. Debattartikel i Göteborgs-Posten 28 november.

Fors-Andrée,J. (2012). Modern kriskommunikation: din guide för framgångsrik kommunikation i krissituationer. Norsborg: Recito.

Forsman,M. (2011). Internetpublicering och sociala medier: en juridisk vägledning. Stockholm: Norstedts juridik.

Franséhn,M, Lennéer Axelsson,B, Lundälv,J. (2011). Vårdcentraler behöver ökade psykesurser. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 31 maj.

Giertz,L. (2012). Erkännande, makt och möten: en studie om inflytande och självbestämmande med LSS. Doktorsavhandling. Institutionen för socialt arbete. Växjö: Linnéuniversitetet.

Graber,D,A. (2012). On media: making sense of politics. Boulder: Paradigm Publishers.

Grundelius,E. (2012). Helt överens! : handbok i hållbar kommunikation. 3:e reviderade upplagan. Stockholm: Liber.

Gustafsson,L.H. (2006). En läkares samvete: om jobbet, etiken och konsten att säga ifrån. Stockholm: Norstedt.

Gustavsson,M, Johansson,J. (2011). Politiskt ointresse sänker sociala arbetet. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 11 oktober.

Göteborgs-Posten. (2012). Vi tvingas utföra ett arbete vi inte kan stå för. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 19 februari.

Hamnquist,E. (2012). Socialsekreterare kräver svar. Politiker tar inte sitt arbetsgivaransvar. Insändare i Upsala Nya Tidning (UNT) 26 augusti.

Hedin, U-C, Månsson, S-A, Tikkanen, R. (2008). När man måste säga ifrån: om kritik och whistleblowing i offentliga organisationer. Stockholm: Natur och kultur.

Hockum,A, Lantzow Nilsson,J. (2012). Dags att kuratorn får legitimation! Debattartikel i Kvällsposten (KvP) 11 januari.

Hugemark,A, Roman,C. (2012). Kamper i handikapprörelsen: resurser, erkännande, representation. Umeå Boréa.

Håkansson,C. (2012). Funktionshindrade stoppade spårvagn. Expressen/GT 17 oktober.

Jonegård,E, Bondesson,A, Johansson,B-M, Timmerbacka,R. (2012). Primärvården behöver fler kuratorer. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 14 maj.

Kärnstrand,M. (2012). Rullstolsburna kräver bättring. Tidningen Metro 17 oktober.

Larsson,M. (2011). Utvecklingsarbetet inom socialtjänsten förbättras. Debattartikel i Dagens Samhälle (DS) 29 februari.

Lenander,C. (2012). Rapport från en socialsekreterare. Debattartikel i Kristianstadsbladet 25 augusti.

Lindquist,K. (2010). Webbjournalistik. Stockholm: Norstedt.

Lundälv,J. (2000). Talesmannen. Mediapraktika för hjälpare. Gävle: Meyers förlag.

Lundälv,J. (2003). Omvårdnad och omsorg i massmedia. Professionella mediemöten. Lund: Studentlitteratur.

Lundälv,J, Larsson,P-O. (2009). Satsa på intellektuellt handikappade. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 21 september.

Lundälv,J. (2011). Mörka inte äldres rätt att överklaga. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 30 oktober.

Lundälv,J, Donning,Y, Larsson,P-O. (2011). Alla förlorar på socialarbetares tystnad. Debattartikel i Borås Tidning (BT) 1 mars.

Lundälv,J, Donning,Y, Larsson,P-O. (2011). Dags för socionomer att ta ton i media! Dags för socialarbetare att ta ton i samhällsdebatten. Socionomen – Facktidskriften för kvalificerat socialt arbete 2011:2: 83-84.

Lundälv,J. (2012). Akut krisstöd & kommunikation. Gävle: Meyers förlag.

Mattsson,C. (2012). Färre bilbränder med öppna fritidsgårdar. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 11 januari.

Mirsch,M. (2013). JK granskar sjukhusledningen i Malmö. Tidningen Vårdfokus nr 1, s.13, Januari.

Moberg,U-C. Lundälv,J. (2006). Mediehandbok för socialarbetare. Gävle: Meyers förlag.

Moberg,Å. (2012). Åsa Moberg: Vinsten borde inte vara en ideologisk fråga. Nyhetskrönikan. Dagens Nyheter (DN) 15 juni.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). (2011). Sociala medier i övningar. Rapport. Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Niemi,M, Lundälv,J. (2013). Ge fler funktionsnedsatta arbete och utbildning. Förlegad syn på personer med funktionshinder hänger kvar. Kraftfulla åtgärder behövs. Debattartikel i Göteborgs-Posten 18 maj.

Nilsson,Y. (2012). Rullstolar stoppade spårvagnsfärd. Sveriges Radio (SR) P4 Göteborg 17 oktober.

Nyström,U, Alvenby,E. (2012). ”Omänskligt för socialarbetare”. Göteborgs-Posten (GP) 1 juni.

Nyström,U. (2012). Aktion med rullstolar hindrade spårvagnar. Göteborgs-Posten (GP) 17 oktober.

Pressens samarbetsnämnd. (2010). Spelregler för press, TV, radio. 17:e upplagan. Stockholm: Pressens samarbetsnämnd.

Ramsing,A. (2011). Ge socialarbetarna möjlighet till en rimlig arbetssituation. Debattartikel i Smålandsposten (SP) 15 mars.

Rashid,S. (2012). Till redaktören för Socialmedicinsk Tidskrift. Debattartikel. Socialmedicinsk Tidskrift, 2012:1:4.

Schwartz,E. (2012). Ockuperade spårvagn i protest. GöteborgsFria 16 oktober.

Socialstyrelsen. (2010). LEX SARAH – tillämpning av 14 kap, 2 § SoL och 24 a § LSS. Handbok. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2011). Socialstyrelsens risk- och sårbarhetsanalys 2011. Rapport. Stockholm: Socialstyrelsen.

Solin,E. (2010). Facebook och andra sociala medier: handledning för chefer och arbetsgrupper. Örebro: Solin utbildning.

SOSFS 2011:5. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah.

Svenska Akademien. (1990). Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. Stockholm: Norstedts Förlag.

Svensson,L, Vesterlund,C, Eriksson,E, Andersson,G, Hallin,E, Eng,Ö, Westerlund,A. (2012). Till vilket pris sparar det i välfärden? Norrköpings Tidningar (NT) 21 maj.

Tidningarnas Telegrambyrå. (2012). Funktionshindrade demonstranter lamslog spårvagnstrafiken. Tidningarnas Telegrambyrå (TT) 16 oktober.

Wallin,M. (2012). Arbete släpper inte in alla i gemenskapen. Debattartikel i Göteborgs-Posten (GP) 31 juli.

Wallin,M. (2012). Brister är något annat än systemfel. Debattartikel i tidskriften Socialpolitik 25 juni.

